

Mimmu Rättilä

**RIKOSASIOIDEN KIRJALLISEN MENETTELYN KÄYTTÖÖNOTTO OULUN
KÄRÄJÄOIKEUDESSA**

Opinnäytetyö

Kajaanin ammattikorkeakoulu

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Liiketalouden koulutusohjelma

Syksy 2008

**Kajaanin
ammattikorkeakoulu**

OPINNÄYTETYÖ TIIVISTELMÄ

Koulutusala Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma
Tekijä(t) Mimmi Rättilä	
Työn nimi Rikosasioiden kirjallisen menettelyn käyttöönotto Oulun käräjäoikeudessa	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Oikeudelliset opinnot	Ohjaaja(t) Matti Haataja
	Toimeksiantaja Oulun käräjäoikeus
Aika Syksy 2008	Sivumäärä ja liitteet 42 +2
<p>Tämän opinnäytetyön tutkimusongelmana oli selvittää, minkälaisia vaikutuksia rikosasioiden kirjallisen menettelyn käyttöönotolla on ollut käytännössä, ja kuinka hyvin sille asetetut tavoitteet on saavutettu. Kirjallinen menettely rikosasioissa otettiin käyttöön vuonna 2006, ja tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella tätä uudistusta käräjäoikeuden kannalta. Empiirinen tutkimus kohdistuu Oulun käräjäoikeuteen, joka on työn tilaaja. Teoreettisessa osuudessa tarkastellaan muutokseen johtaneita syitä, selvitetään rikosprosessia ja summaarisuutta rikosprosessissa sekä selostetaan kirjallisen menettelyn vaiheet ja käytön edellytykset.</p> <p>Työn tutkimusosa koostuu tilastollisista tuloksista ja henkilöhaastatteluista. Tarkastelemalla tiettyjen tunnusluku- jen kehitystä pyrittiin selvittämään kirjallisen menettelyn mahdollisia vaikutuksia niihin. Keskeisimpiä tarkasteltavia tunnuslukuja olivat kirjallisella menettelyllä ratkaistujen rikosasioiden määrä ja sen vertaaminen kaikkien ratkaistujen rikosasioiden määrään sekä käsittelyajat ja niiden muutokset. Henkilöhaastattelujen avulla saatiin tietoa käytännön kokemuksista. Haastatteluihin osallistui kaksi käräjätuomaria ja kaksi käräjäsihteeriä. Henkilöhaastatteluita hyödynnettiin myös tilastotietojen tulkittamisessa.</p> <p>Tutkimus osoitti, että kirjallisen menettelyn käyttöönotto on vähentänyt pääkäsittelyihin kuluvaan aikaan sekä pääkäsittelyjen peruuntumisia ja niihin kulunutta aikaa. Menettelyn ei kuitenkaan koettu vähentävän työn määrää, vaan päinvastoin lisänneen sitä lähinnä siksi, että rikosasioiden jako on muuttunut menettelyn myötä. Kirjallisella menettelyllä ratkaistujen asioiden määrästä voitiin päätellä, että menettely on otettu Oulun käräjäoikeudessa käyttöön tavoitteiden mukaisessa laajuudessa. Kirjallisen menettelyn ansiosta mahdollisesti koituneita säästöjä arvioitiin taloudellisuuden ja tuottavuuden tunnusluku- jen kehitystä tarkkailemalla. Nämä luvut ovat hieman parantuneet ensimmäisenä kokonaisuutena vuotena, kun kirjallinen menettely on ollut käytössä. Tarkkoja arvioita säästöjen määrästä ei kuitenkaan niiden perusteella voi tehdä. Muutoksenhaun todettiin olleen vähäistä kirjallisen menettelyn jutuissa. Haastatteluissa tuli esille käytännössä koettuja hyviä ja huonoja puolia menettelystä.</p>	
Kieli	suomi
Asiasanat	Rikosprosessi, kirjallinen menettely
Säilytyspaikka	☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun Kaktus-tietokanta ☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Business	Degree Programme Business Administration
Author(s) Mimmu Rättälä	
Title Introduction of the New Written Criminal Procedure in Oulu City Court	
Optional Professional Studies Law Studies	Instructor(s) Matti Haataja
	Commissioned by Oulu City Court
Date Autumn 2008	Total Number of Pages and Appendices 42 + 2
<p>The research problem of this bachelor's thesis was to find out the effects of the new written criminal procedure in practice. The Finnish government has also set some goals for the introduction of the new procedure. This thesis also investigates how well those goals have been reached. The act regarding the new written procedure came into operation in 2006. The purpose of this thesis was to investigate the reform from the court's point of view. The empirical research concentrates on Oulu City Court. This thesis was also commissioned by this court.</p> <p>The theoretical part concentrates on the reasons for the legislation reform, the criminal procedure in general, summary proceedings, the stages of the new written procedure and the requirements for the use of the new procedure. The research consists of statistical information and interviews. The purpose was to find out the possible effects of the new procedure by observing some key figures. The most important key figures were the number of cases decided by the new procedure and the comparison of that number with the number of all decided criminal cases, lengths of the processes and the changes in the lengths. The interviews gave some experiential knowledge. Two circuit judges and two secretaries were interviewed for this thesis. The interviews were also used for the interpretation of the statistical information.</p> <p>The research showed that the introduction of the new procedure has shortened the time used for the main hearings. It has also lessened the cancellations of the main hearings. The interviewees thought that the new procedure did not lessen the amount of work. Their opinion was that the amount of work has increased because the arrangements in criminal cases have changed along with the new procedure. In Oulu City Court, the new procedure has been taken into practice in the intended scale. That can be concluded from the amount of cases solved by the new procedure. The possible financial savings were estimated by observing the key figures of economic efficiency and productivity. Those key figures had become somewhat better in the first year when the new procedure was in use. Any exact numbers of the amount of savings cannot be given by those key figures. Petitioning turned out to be very uncommon in the cases solved by the new procedure. The interviews showed some good and weak points of the new procedure.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	Criminal procedure, written criminal procedure
Deposited at	☒ Kaktus Database at Kajaani University of Applied Sciences ☒ Library of Kajaani University of Applied Sciences

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KIRJALLINEN MENETTELY OSANA RIKOSPROSESSIN UUDISTUSTA	3
2.1 Kirjallinen menettely	3
2.1.1 Kirjallisen menettelyn edellytykset	3
2.1.2 Kirjallisen menettelyn vaiheet	5
2.1.3 Periaatteellinen muutos	9
2.1.4 Kansainväliset velvoitteet	11
2.2 Suullinen pääkäsittely	12
2.3 Kirjallisen menettelyn suhde poissaolokäsittelyyn	13
2.4 Summaarisuus rikosprosessissa	14
2.5 Kirjalliselle menettelylle asetetut tavoitteet ja etukäteen arvioidut vaikutukset	17
3 TUTKIMUKSEN TULOKSET	20
3.1 Tutkimusongelmat	20
3.2 Tutkimusmenetelmät	21
3.3 Tilastolliset tulokset	22
3.4 Haastattelujen tulokset	29
3.4.1 Käräjätuomareiden vastaukset	29
3.4.2 Käräjäsihteereiden vastaukset	33
4 YHTEENVETO JA POHDINTA	36
4.1 Ajansäästötavoitteen toteutuminen	36
4.2 Kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen asioiden määrä	38
4.3 Säästötavoitteen toteutuminen	39
4.4 Tutkimuksen onnistuminen	40
4.5 Tulosten hyödyntäminen	41
LÄHTEET	42
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Rikosasioiden kirjallinen menettely otettiin käyttöön 1.10.2006, kun laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa muuttui. Muutoksen tarkoituksena oli tehdä oikeudenkäynnit rikosasioissa aikaisempaa tehokkaammiksi eli joutuisammiksi, tarkoituksenmukaisemmiksi ja halvemmiksi. Kirjallisessa menettelyssä rikosasia ratkaistaan kansliakäsittelyssä eli ilman tavanomaisen pääkäsittelyn toimittamista. Sen käytön edellytykset on kuitenkin määritelty laissa hyvin tarkkaan, ja ensimmäinen edellytys sen käytölle on syytetyn antama tunnustus. Menettelyn käyttöönotto on myös periaatteellinen muutos, sillä rikosoikeudenkäynnin peruseriaa on sen myötä osittain kevennetty ja lievennetty.

Kirjallinen menettely rikosprosessissa on ollut käytössä nyt hieman yli kaksi vuotta. Aihe on siis uusi ja ajankohtainen, ja menettelyn käyttöönottoa on jo hyvä aika tarkastella. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan muutokseen johtaneita syitä, selvitetään rikosprosessia ja summaarisuutta rikosprosessissa sekä selostetaan itse kirjallisen menettelyn vaiheet ja käytön edellytykset.

Empiirisen tutkimuksen kohteena olivat kirjallisen menettelyn käyttöönotolle asetettujen tavoitteiden toteutuminen ja uudistuksen onnistuminen käytännössä. Tarkoituksena oli tutkia menettelyn vaikutuksia sekä tilastoihin että käytännön toimintaan ja henkilöstön työhön. Lakimuutosta tarkasteltiin käräjäoikeuden kannalta. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Oulun käräjäoikeus. Empiirisessä tutkimuksessa keskitytäänkin tarkastelemaan menettelyn käyttöönottoa juuri Oulun käräjäoikeudessa.

Teoriaosuudessa selostetaan, mikä kirjallinen menettely oikeastaan on, ja käydään läpi menettelyn vaiheet ja ne edellytykset, joiden on täyttyvä, jotta kirjallista menettelyä voidaan käyttää. Hallituksen esityksessä mainitut keskeisimmät tavoitteet esitellään lyhyesti. Suullinen pääkäsittely ja sen vaiheet käydään läpi menettelytapojen vertailun helpottamiseksi. Poissaolokäsittelyä tarkastellaan myös, ja tuodaan esille kirjallisen menettelyn suhde poissaolokäsittelyyn. Kirjallisen menettelyn käyttöönottoa tarkastellaan myös periaatteellisena muutoksena ja selvitetään summaarisuutta rikosprosessissa. Kansainvälinen näkökulma on myös otettu huomioon.

Työn varsinainen tutkimusongelma ja tavoite oli selvittää, minkälaisia vaikutuksia kirjallisen menettelyn käyttöönotolla on ollut käytännössä, ja kuinka hyvin sille asetetut tavoitteet on

saavutettu. Tutkimuksessa koottiin yhteen ja analysoitiin tilastotietoja, joihin kirjallinen menettely on voinut vaikuttaa, sekä selvitettiin käytännön kokemuksia uudesta menettelystä. Tutkimusongelman rajauksessa keskeisenä lähteenä käytettiin asiaa käsittelevää hallituksen esitystä vuodelta 2004.

2 KIRJALLINEN MENETTELY OSANA RIKOSPROSESSIN UUDISTUSTA

2.1 Kirjallinen menettely

Rikosasian kirjallisessa menettelyssä on kyse siitä, että sen soveltamisalaan kuuluva rikosjuttu voidaan ratkaista tuomioistuimessa ilman pääkäsittelyä. Se on tarkoitettu tunnustettuja tekoja varten. Asia siis ratkaistaan kirjallisen aineiston perusteella kansliakäsittelyssä. Edellytyksenä kirjallisen menettelyn käytölle on vastaajan eli syytetyn nimenomainen suostumus sekä tunnustus. Myös asianomistajan (uhrin) suostumus menettelylle vaaditaan. Menettelyn soveltamisalaan kuuluvat lähes kaikki rikoslakirikosten tavalliset ja lievät tekemuodot sekä eräät törkeätkin tekemuodot. Kirjallisessa menettelyssä käsiteltäviä rikoksia voivat olla esimerkiksi pahoinpitely, törkeä rattijuopumus, törkeä luvaton käyttö, varkaus ja kavallus. Ne kaikki ovat hyvin yleisiä käräjäoikeudessa käsiteltäviä rikoslajeja. (HE 271/2004, 1,24.)

Rikosasiaa käsitellessään tuomioistuin voi valita kolmen menettelytyypin väliltä. Näitä ovat normaali pääkäsittely, poissaolokäsittely ja kirjallinen menettely. Valinta menettelytyypistä tehdään yleensä haasteen antamisen yhteydessä. Valinnan tekee tuomioistuin täysin itsenäisesti, ja vaikka kirjallisen menettelyn edellytykset täyttyisivät, esimerkiksi asianosainen ei voi pakottaa tuomioistuinta valitsemaan sitä. Lisäksi kirjallinen menettely on mahdollinen vain virallisen syyttäjän ajamissa rikosjutuissa, eli se ei sovellu asianomistajan ajamiin rikossyytteisiin. (Lappalainen, Frände, Havansi, Koulu, Niemi - Kiesiläinen, Nylund, Rautio, Sihto & Virolainen 2007, 1137 – 1139.)

2.1.1 Kirjallisen menettelyn edellytykset

Tässä luvussa esitellään ne edellytykset, joiden on kunkin tapauksen kohdalla täyttyvä, jotta kirjallista menettelyä on mahdollista käyttää. Kirjallisen menettelyn käyttö edellyttää kaikkien näiden edellytysten täyttymistä.

Asian ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä edellyttää ensinnäkin sitä, että vastaaja tunnustaa syytteessä kuvatun teon. Hänen on käräjäoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luovuttava oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuttava asian ratkaisemiseen

kirjallisessa menettelyssä. Tunnustusta ja suostumusta varten vastaajalle toimitetaan haasteen yhteydessä ohjeet sekä valmis lomake allekirjoitettavaksi. (Lappalainen 2007, 1142.)

Syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei saa olla säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta, jotta kirjallinen menettely olisi mahdollinen. Jos epäily koskee useampia rikoksia, kahden vuoden sääntö koskee edelleen yksittäistä rikosta, eli näiden rikosten yhteinen rangaistus saa ylittää kaksi vuotta. (Lappalainen 2007, 1140.)

Rangaistukseksi ei tässä menettelyssä kuitenkaan voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään yhdeksän kuukautta vankeutta. Yhdeksän kuukauden raja johtuu siitä, että sitä törkeämissä teoissa voidaan edellyttää täysimittaista oikeudenkäyntiä. Vastaajalle voidaan tuomita yhdeksän kuukautta vankeutta vain, jos hänelle on varattu tilaisuus suullisen lausuman antamiseen. Jos tätä tilaisuutta ei ole varattu, vankeusrangaistus voi olla enintään kuusi kuukautta. (HE 271/2004, 24, Lappalainen 2007, 1140 - 1141.)

Kirjallinen menettely soveltuu vain täysi-ikäisen henkilön tekemän rikoksen käsittelyyn. Nuoreen henkilöön menettelyä ei sovelleta siksi, että pääkäsittelyn tulisi toimia varoittavana ja kasvattavana kokemuksena nuoren henkilön kohdalla. Täysi-ikäisen mutta vajaavaltaiseksi julistetun henkilön tekemä rikos voidaan kuitenkin käsitellä kirjallisessa menettelyssä. (Lappalainen 2007, 1140.)

Myös asianomistajan on esitutkinnassa tai myöhemmin kirjallisesti ilmoitettava, ettei hän vaadi pääkäsittelyn toimittamista. Vastaajan lisäksi asianomistajan on siis myös suostuttava kirjalliseen menettelyyn, jotta sitä voidaan käyttää. (Lappalainen 2007, 1144.)

Kirjallisen menettelyn edellytyksenä on vielä se, että kokonaisuutena arvioiden pääkäsittelyn toimittaminen on tarpeetonta. Kirjallista menettelyä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi näytöltään epäselvissä asioissa. Kirjallista menettelyä ei siis ole mahdollista käyttää esimerkiksi silloin, kun vastaajan syyllisyydestä on epäilyksiä hänen antamastaan tunnustuksesta huolimatta. Myöskään silloin kirjallista menettelyä ei tule käyttää, jos esitutkimateriaalia on syytä epäillä puutteelliseksi. Menettelyä ei voi käyttää myöskään tilanteessa, jossa pääkäsittelyn toimittaminen on perusteltua esimerkiksi seuraamuksen harkintaan liittyvien seikkojen selvittämisen vuoksi. Mikäli näitä puutteita ei voida tarpeeksi luotettavasti poistaa varaamalla asianosai-

selle tilaisuus suullisen lausuman antamiseen, täytyy asiassa järjestää pääkäsittely. (Jokela 2008, 454.)

2.1.2 Kirjallisen menettelyn vaiheet

Kirjallinen menettely alkaa varsinaisesti vasta tuomioistuimessa. Sitä edeltää normaalisääntöjen mukaan poliisin suorittama esitutkinta ja syyttäjän syyteharkinta. Esitutkinnassa poliisilla on velvollisuus selvittää, miten asianosaiset suhtautuvat kirjalliseen menettelyyn. Jos asia on tarkoitus käsitellä kirjallisessa menettelyssä, saa syyttäjä itse antaa haasteen, mutta syyttäjän tekemä valinta ei sido tuomioistuinta. Syyttäjän antaessa haasteen itse, on siitä ilmoitettava tuomioistuimelle viipymättä (Lappalainen 2007, 1137,1158).

Asianomistajalle on tietyissä tilanteissa varattava tilaisuus toimittaa tuomioistuimeen kirjallisen vaatimuksensa ja perusteet. Ne on toimitettava määräajassa sekä sillä uhalla, että hänen vaatimuksensa voidaan muuten jättää tutkimatta. Tällainen tilanne voi olla silloin, kun asianomistaja on esitutkinnassa tai muuten ilmoittanut syyttäjälle, että hän haluaa itse esittää yksityisoikeudellisen vaatimuksen. Myös silloin, kun syyttäjä ei aja asianomistajan vaatimusta tämän pyynnöstä huolimatta, asianomistajalle varataan tilaisuus kirjallisen vaatimuksen esittämiseen. (Oulun käräjäoikeuden menettelytapasuositus/muistio kirjallisesta menettelystä rikosasioissa 2007.)

Tuomioistuin voi myös kehottaa asianomistajaa ilmoittamaan vaatimuksensa. Tuomioistuimen pyynnöstä vaatimus saadaan toimittaa myös esimerkiksi puhelimen välityksellä, ja tuomioistuin voi tarvittaessa vaatia vaatimuksen tai sen perusteiden vahvistamista kirjallisena. (eml.)

Tiedoksiannosta huolehtii yleensä tuomioistuin. Syyttäjä huolehtii antamansa haasteen ja siihen liitettyjen asiakirjojen tiedoksiannosta ja ilmoittaa siitä viipymättä tuomioistuimelle. (eml.)

Tiedoksiantotapoina kirjallisessa rikosprosessissa käytetään joko kirjettä vastaanottotodistuksineen tai haastemiestiedoksiantoa. Tiedoksianto voidaan toimittaa lähettämällä asiakirja asianosaiselle kirjeellä, jos voidaan olettaa, että vastaanottaja saa tiedon asiakirjasta ja palauttaa

todistuksen siitä, että on vastaanottanut tiedoksiannon. Haastemies toimittaa tiedoksiannon henkilökohtaisesti, jos tiedoksianto ei muuten ole saatu toimitetuksi. Myös silloin, kun pidetään todennäköisenä, että tiedoksianto ei saada toimitetuksi tai siihen on muu erityinen syy taikka tiedoksiannosta huolehtiminen on annettu asianosaiselle, haastemies toimittaa tiedoksiannon. (Oulun käräjäoikeuden menettelytapasuositus/muistio kirjallisesta menettelystä rikosasioissa 2007.)

Tiedoksi annettavia asiakirjoja ovat syyttäjän haastehakemus, josta selviää mm. teonkuvaus, rikosnimike ja rangaistusta koskeva vaatimus sekä mahdolliset syyttäjän ajamat asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset. Jos syyttäjä ei aja asianomistajan omia vaatimuksia, ne ilmoitetaan erikseen. Lisäksi vastaajaa kehoitetaan toimittamaan menettelysuostumus, jos hän hyväksyy kaikki suostumuksen osat. Suostumuslomakkeeseen liitetään tiedotusosa, jossa kerrotaan kirjallisen menettelyn ideasta ja ilmoitetaan myös siitä, että suostumus on mahdollista peruuttaa niin kauan, kunnes asiassa on annettu tuomio. (Lappalainen 2007, 1151.)

Vastaajaa siis kehoitetaan tiedoksiannon yhteydessä ilmoittamaan kirjallisesti, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon, luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn sekä suostuu ko asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. (Oulun käräjäoikeuden menettelytapasuositus/muistio kirjallisesta menettelystä rikosasioissa 2007.)

Vastaajaa kehoitetaan haasteessa myös vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti. Käräjäoikeus voi myös sallia, että asianosaiselta pyydetty vastaus annetaan suullisesti joko käräjäoikeuden kansliassa tai istuntopaikalla. Kirjallinen vastaus vaatimuksiin ei ole kirjallisen menettelyn välttämätön edellytys. (eml.)

Käräjäoikeus voi erityisestä syystä kehottaa asianosaista toimittamaan lisäksi kirjallisen lausuman, jolloin käräjäoikeus määrää, mistä kysymyksestä hänen on lausuttava. Tätä voidaan käyttää myös silloin, kun asianosainen ei ole lausunut mitään, mutta käräjäoikeus katsoo sen aiheelliseksi. Asianosaisen suullisesta kuulemisesta päättää asiaa käsittelevä tuomari. On kuitenkin huomattava, että varaamatta tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen vastaajaa ei voida tuomita ankarampaan rangaistukseen kuin kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Tuomioistuimien voi päättää, että asia siirretään pääkäsittelyyn, jos se esimerkiksi pitää pääkäsittelyä tarpeellisenä asian selvittämisen vuoksi. Asianosaiset kutsutaan pääkäsittelyyn kirjeitse vastaanottotodistusta vastaan tai haastemiestiedoksiantoä käyttäen. Myös syyttäjälle tehdään ilmoi-

tus. Niille asianomistajille, joilla on ollut asiassa vaatimuksia, ilmoitetaan asian siirrosta pääkäsittelyyn. (Oulun käräjäoikeuden menettelytapasuositus/muistio kirjallisesta menettelystä rikosasioissa 2007.)

Kirjallisessa menettelyssä voidaan ratkaisuna käyttää sekä päätöstä että tuomiota, mutta useimmiten juttu ratkaistaan tuomiolla. Mahdollisia ovat kuitenkin päätökset, jotka koskevat muuta kuin rikosjutun pääasiaa. Tuomio tarkoittaa pääasian ratkaisua. Muuta ratkaisut ovat päätöksiä. Myös kaikkia muita rikoksesta johtuvia seuraamuksia voidaan tuomita. Näitä seuraamuksia ovat esimerkiksi vahingonkorvaus, menettämisseuraamus tai ajokielto. (Lappalainen 2007, 1156, Tapani & Tolvanen 2004, 149, HE 271/2004, 24.)

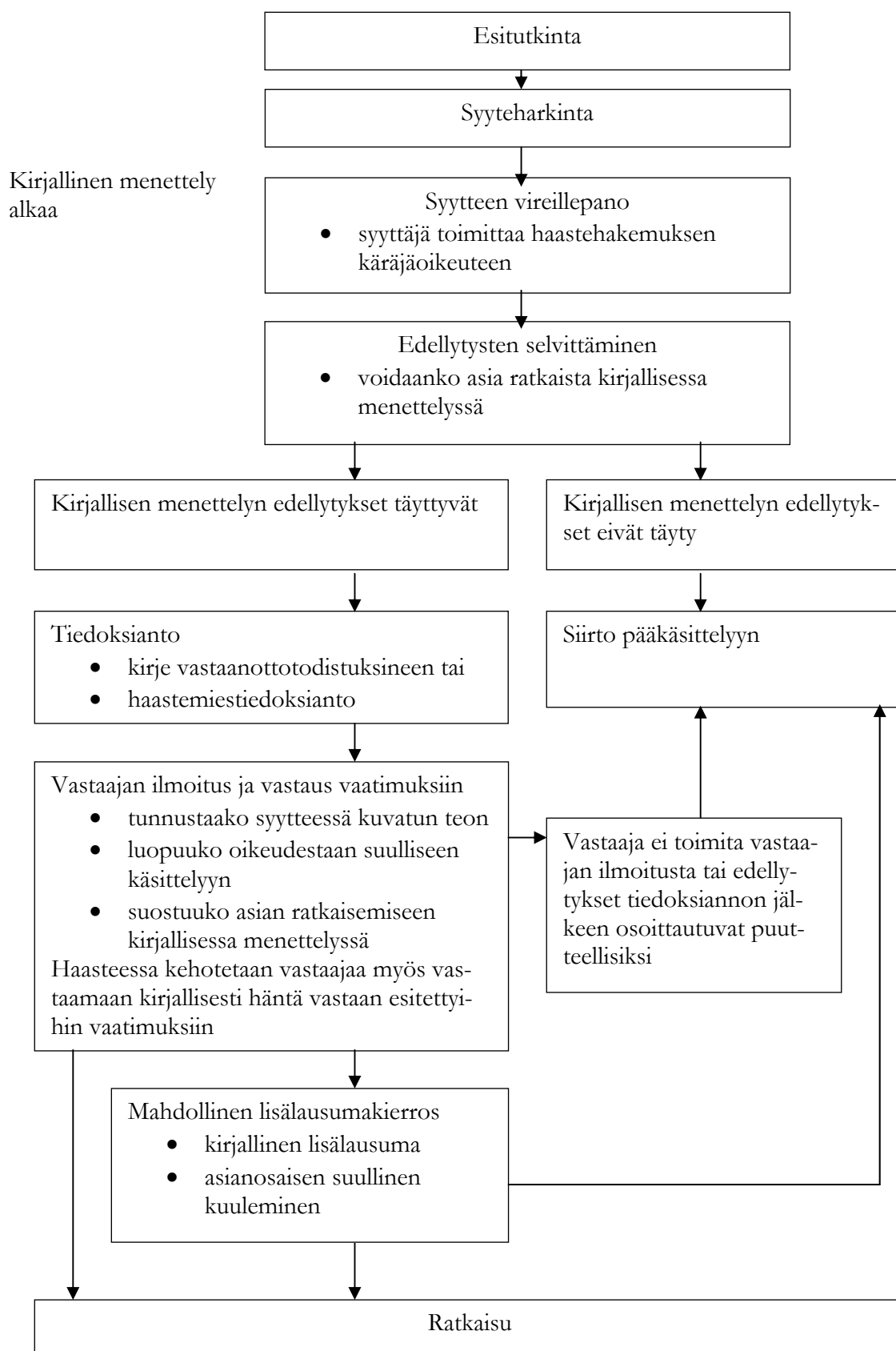
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta 5a-luvun 7 § koskee tuomion perusteluita.

Kirjallisessa menettelyssä tuomio tai päätös saadaan perustaa vain syytteessä esitettyihin seikkoihin, vastaajan tunnustukseen, asianosaisten mahdollisiin kirjallisesti esittämiin taikka heidän suullisesti esittämiinsä, pöytäkirjattuihin vaatimuksiin, vastauksiin tai lausumiin sekä muuhun asian käsittelyssä syntyneeseen kirjalliseen aineistoon. Käräjäoikeudelle toimitettua esitutkintapöytäkirjaa saadaan käyttää tuomion tai päätöksen perusteena vain siltä osin kuin asianosaiset ovat siihen vedonneet. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta 5a-luvun 7 §.)

Kyseisen lain 5a-luvun 8 §:n 1 momentin mukaan ”käräjäoikeuden on ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion tai päätöksen antamispäivä hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista. Se voidaan ilmoittaa jo haasteen tiedoksiannon yhteydessä.” (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta 5a-luvun 8 § 1 mom.)

Kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa. Puheenjohtajana voi toimia käräjätuomari tai laamanni sekä käräjäoikeuslaissa säädetyin edellytyksin myös käräjäviskaali tai tuomioistuinharjoittelua suorittava notaari. Notaarit ja käräjäviskaalit eivät voi tuomita kirjallisessa menettelyssä sakkoa ankarampaa rangaistusta, minkä vuoksi notaarit ja käräjäviskaalit voivat käsitellä kirjallisessa menettelyssä vain suhteellisen lieviä sakkojuttuja. (Jokela 2008, 462 – 463.)

Seuraavan sivun kaavio selventää kirjallisen prosessin vaihteita.

Kuvio 1. Kirjallisen prosessin eteneminen.

2.1.3 Periaatteellinen muutos

Kirjallinen menettely korvaa osittain poissaolokäsittelyt. Jokelan (2005) mukaan kirjallinen menettely on poissaolokäsittelyä mielekkäämpi asianosaisten kannalta, ja myös prosessiekonomisesti edullinen. Hänen mukaansa kirjallinen menettely kuitenkin sisältää oikeusjärjestelmän luotettavuuden ja asianosaisten oikeusturvan kannalta arveluttavia piirteitä, koska kirjallinen käsittely ei ole julkinen tilaisuus, toisin kuin poissaolokäsittely. (Jokela 2005, 147.)

Menettely rikosasioissa muuttui 1.10.2006 useissa muissakin kohdin kirjallisen menettelyn käyttöönoton lisäksi. Näiden muutosten tarkoituksena oli tehdä oikeudenkäynnit rikosasioissa aikaisempaa tehokkaammiksi eli joutuisammiksi, tarkoituksenmukaisemmiksi ja halvemmiksi. (Jokela 2008, 450.)

Rikosasioiden alioikeuskäsittely uudistui 1.10.1997 alkaen perusteellisesti. Tämä oli osa 1990-luvulla tapahtunutta oikeuslaitosuudistusta, jonka ensimmäisessä vaiheessa 1.12.1993 lukien yhtenäistettiin kaupunkien raastuvanoikeudet ja maaseudun kihlakunnanoikeudet käräjäoikeuksiksi sekä saatettiin voimaan uusi riita-asioiden oikeudenkäyntimenettely, joka rakentuu suullisuuden, välittömyyden ja keskityksen periaatteille. Vastaaville periaatteille rakentuva menettelyuudistus rikosasioiden osalta toteutettiin siis 1.10.1997 alkaen. Vuoden 2006 lakimuutoksen tarkoituksena ei ollut muuttaa kokonaan näitä peruseriaatteita, eli suullisuutta, välittömyyttä ja keskitystä. Ne säilyvät edelleen rikosoikeudenkäyntien peruseriaatteina, mutta niiden soveltamista on osittain kevennetty ja lievennetty, ja käsiteltävien asioiden laatu on otettu aikaisempaa enemmän huomioon niiden soveltamisessa. (Jokela 2008, 1,450.)

Suullisuus tarkoittaa oikeudenkäyntiaineiston esittämistä suullisesti. Välittömyys puolestaan tarkoittaa sitä, että oikeudenkäyntiaineisto esitetään välittömästi asian ratkaiseville tuomareille, ja että asian ratkaisu saadaan perustaa vain tällä tavoin vastaanotettuun aineistoon. Keskittäminen tarkoittaa pyrkimystä käsitellä asia tuomioistuimessa kohtuullisessa ajassa sekä yhdessä yhtäjaksoisessa menettelyssä. (Tapani & Tolvanen 2004, 176 – 179.)

Vuoden 1997 uusien menettelysäännösten tarkoituksena oli parantaa tuomioistuimen edellytyksiä käsitellä asia ja antaa hyvin perusteltu tuomio. Menettely kuitenkin koettiin hankalaksi erityisesti syytettyjen poissaolojen ja niistä seuranneiden pääkäsittelyjen peruuttamisten takia.

Tämän vuoksi rikosasioiden käsittelyä oli tarpeen muuttaa useissa kohdin vuonna 2006, jolloin myös kirjallinen menettely otettiin käyttöön. (Jokela 2008, 1 - 2.)

Suullisuus ja välittömyys ovat edelleen prosessin peruseriaatteita, vaikka niihin onkin tehty lievennyksiä ja poikkeamia. Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu yhä se, että asianosaisella on mahdollisuus suullisesti esittää asiansa suoraan tuomioistuimelle ja kuulustella todistajia, mikä toteutuu muutoksen jälkeenkin, koska kirjallinen menettely nimenomaisesti edellyttää asianosaisten suostumusta. (Jokela 2008, 450.)

Jokelan (2008) mukaan kirjallisen menettelyn käyttöönotossa on ongelmallisinta se, että oikeudenkäynnin julkisuus ja välittömyys eivät siinä toteudu käsittelyn osalta ja että tuomari voi määrätä verraten pitkiä vankeusrangaistuksia yksin ja kohtaamatta syytettyä henkilökohtaisesti. Yläraja kirjallisessa menettelyssä tuomitun vankeusrangaistuksen pituudelle on siis yhdeksän kuukautta. Hallituksen esityksessä tätä rajaa perusteltiin sillä, että jo aikaisemmin voitiin poissaolokäsittelyssä vastaajan suostumuksella tuomita korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta, ja koska kirjallinen menettely rajoittuu tunnustettuihin tekoihin, sen soveltamisala voi olla laajempi kuin poissaolokäsittelyjen. Tästä huolimatta Jokelan (2008) mukaan julkisuusperiaatteen kannalta uuden menettelyn käyttöala on säädetty suhteettoman laajaksi, sillä kirjalliset menettelyt eivät ole julkisia tilaisuuksia, toisin kuin poissaolokäsittelyt. Vastaajaa ei kuitenkaan voida tuomita kirjallisessa menettelyssä yli kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, ellei hänelle ole varattu tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen. Jos suullinen kuuleminen järjestetään, se on julkinen tilaisuus. (Jokela 2008, 451 – 456.)

Julkisuusperiaate oikeudenkäynnissä tarkoittaa sitä, että oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia. Jokaisella on oikeus olla läsnä julkisessa käsittelyssä ja saada tieto julkisista asiakirjoista. Tärkeiden syiden vaatiessa julkisuudesta voidaan kuitenkin poiketa. Oikeudenkäynnin julkisuutta perustellaan siten, että sen ajatellaan luovan edellytykset jutun suulliseen, asianmukaiseen, puolueettomaan ja perusteelliseen selvittämiseen. Oikeudenkäynnin julkisuus on keskeisimpiä prosessiperiaatteita. Sillä pyritään tehostamaan asianosaisten oikeusturvaa. Julkisen oikeudenkäynnin ansiosta kansalaiset voivat seurata ja kontrolloida tuomioistuimen toimintaa, mikä estää mielivaltaa ja väärinkäytöksiä lainkäytössä. Käsittelyn julkisuus mainitaan perustuslaissa sellaisena oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeena, joka turvataan lailla. Sen ei kuitenkaan ole tarkoitus estää tavallisella lailla säätämästä vähäisiä poikkeuksia oikeudenkäynnin julkisuudesta. Tällaiset poikkeukset eivät kuitenkaan saa muuttaa julkisuuden asemaa pääsääntönä eivätkä vaarantaa yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen

oikeudenkäyntiin yksittäisessä tapauksessa. (Oikeushallinto 2008, Tapani & Tolvanen 2004, 168, Jokela 2008, 11 - 13.)

Suullisuus on myös yksi tärkeimmistä prosessiperiaatteista. Suullisuuden etuja ovat oikeudenkäynnin varmuuden, nopeuden ja julkisuuden lisääminen. Vähäisissä ja riidattomissa tapauksissa kirjallinen menettely on kuitenkin suullista käsittelyä yksinkertaisempaa ja nopeampaa. Se on myös asianosaisille vaivattomampaa ja halvempaa kuin suullinen käsittely. (Jokela 2008, 16 - 18.)

2.1.4 Kansainväliset velvoitteet

Suomen prosessioikeus on kansainvälistynyt viime vuosina, kun Suomi on liittynyt kansainvälisiin perusoikeus- ja ihmisoikeussopimuksiin (Jokela 2008, 26).

Oikeudenkäynnin kesto on yhteydessä siihen, että menettely järjestetään mahdollisimman yksinkertaiseksi ja helpoksi. Tähän pyritään Euroopan neuvoston antamassa suosituksessa rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn yksinkertaistamiseksi. Suositus on annettu vuonna 1987. Siinä ehdotetaan lisättäväksi mahdollisuuksia luopua toimenpiteistä epäiltyä vastaan silloin, kun julkinen etu ei vaadi toimenpiteiden jatkamista. Tässä otetaan huomioon rikoksen vakavuus, epäillyn henkilöön liittyvät seikat, tuomioistuimen todennäköinen tuomio ja sen vaikutus epäiltyyn sekä rikoksen uhrin asema. Suosituksessa ehdotetaan myös, että mahdollisuuksia tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvaan sovitteluun ja yksinkertaistettuihin oikeudenkäynteihin lisättäisiin sekä varsinaista oikeudenkäyntiä yksinkertaistettaisiin. (Jokela 2008, 40.)

Rikosasioiden kirjallinen menettely on yksi Suomessa toteutetuista uudistuksista, jotka ovat yhdenmukaisia kyseisen suosituksen kanssa. Kirjallinen menettely vastaa Euroopan neuvoston suositusta rikosprosessin yksinkertaistamiseksi. (eml.)

2.2 Suullinen pääkäsittely

Vertailun vuoksi tässä luvussa esitellään lyhyesti myös normaalin pääkäsittelyn kulku. Ennen lakimuutosta kaikki rikosasiat siis ratkaistiin suullisessa pääkäsittelyssä. HE 271/2004:n mukaan kirjallinen menettely vastaa normaalia prosessia muilta osin, mutta suullinen pääkäsittely menettelyvaiheena jää pois.

Rikosasian käsittely käräjäoikeudessa alkaa asian vireilletulolla eli haastehakemuksen toimitamisella käräjäoikeuteen. Tätä seuraa kirjallinen valmistelu, ja joskus myös suullinen valmistelu. Sen jälkeen on vuorossa pääkäsittely, jonka vaiheet selostetaan pääpiirteissään seuraavissa kappaleissa. Pääkäsittelyä puolestaan seuraa mahdollinen muutoksenhaku. (Tapani & Tolvanen 2004, 136 – 151.)

Tuomioistuimien selvittää ennen pääkäsittelyn aloittamista, onko sille olemassa jokin este. Mikäli todetaan, ettei aloittamiselle ole estettä, pääkäsittely voidaan aloittaa ja puheenjohtaja käy lyhyesti läpi asian käsittelyn tulevat vaiheet. Sitten syyttäjä esittää syytteensä lukemalla haastehakemukseen sisältyvän syytteen ja myös asianomistajan vaatimukset, jos hän edustaa asianomistajaa. Sen jälkeen asianomistaja esittää omat vaatimuksensa. Tämän jälkeen vastaajan tulee ottaa kantaa syytteeseen ja asianomistajan vaatimuksiin. Vaatimukset ja vastaus perusteluineen esitetään lyhyesti. Niitä seuraa asian selostamisen vaihe, jossa asianosaiset saavat tilaisuuden tarkemmin perustella kantaansa. Asian selostaminen on ensi sijassa syyttäjän tehtävä. Kun syyttäjä ja asianomistaja ovat perustelleet kantansa tarkemmin, vastaajalla on tilaisuus lausua näiden perustelujen johdosta. (eml.)

Sitten on vuorossa todistelu, joka aloitetaan kirjallisten todisteiden esittämisellä. Ensin kirjalliset todisteensa esittää syyttäjä, sitten asianomistaja ja viimeisenä vastaaja. Kirjallisia todisteita ovat erilaiset asiakirjat. Todisteita voivat olla myös mm. valokuvat, videokuva, äänitteet tai sähköisessä muodossa olevat tiedostot. Sitten kuullaan todistajia ja mahdollisesti myös asiantuntijoita. Todistaja on ulkopuolinen henkilö, joka kertoo omista havainnoistaan. Kuulemisessa erotetaan pääkuulustelu, vastakuulustelu, uudelleen kuuleminen ja selventävät kysymykset. (eml.)

Loppukeskustelussa esitetään loppulausunnot. Niissä asianosaiset ottavat kantaa jutussa esitettyyn todisteluun, rikostunnusmerkistön soveltuvuuteen, muiden rikosoikeudellisen vas-

tuun edellytysten toteutumiseen sekä seuraamuksiin. Syyttäjän on annettava loppulausunto, mutta muilla asianosaisilla ei ole velvollisuutta esittää sitä. (Tapani & Tolvanen 2004, 136 – 151.)

Päätösneuvottelu tulee pitää heti pääkäsittelyn loputtua, mutta viimeistään seuraavana päivänä. Sen päätyttyä asiassa on julistettava tuomio. Tuomio tarkoittaa pääasian ratkaisua rikosasiassa, muut ratkaisut ovat päätöksiä. Laajassa tai vaikeassa asiassa tuomio saadaan antaa tuomioistuimen kansliassa 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä, kuitenkin niin pian kuin mahdollista. (eml.)

Yleensä vastaaja veloitetaan saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla. Pääkäsittely voidaan kuitenkin toimittaa tietyissä tilanteissa myös poissaolokäsittelynä. Tällöin vastaaja kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Poissaolokäsittelyssä voidaan rangaistukseksi tuomita sakkoa tai enintään kolme kuukautta vankeutta. Mikäli vastaaja on antanut oikeudelle nimenomaisen suostumuksen siihen, että asia voidaan käsitellä ilman hänen läsnäoloaan, voidaan silloin poissaolokäsittelyssä tuomita rangaistukseksi enintään kuusi kuukautta vankeutta. Kirjallisen menettelyn soveltamisala on siis laajempi kuin poissaolokäsittelyn, sillä kirjallisessa menettelyssä on mahdollista tuomita yhdeksän kuukauden vankeusrangaistus. (Tapani & Tolvanen 2004, 132, HE 271/2004, 32.)

2.3 Kirjallisen menettelyn suhde poissaolokäsittelyyn

Poissaolokäsittely on mahdollinen kahdessa tapauksessa. Ensinnäkin se on mahdollinen silloin, kun vastaajan läsnäolo ei ole tarpeen asian selvittämiseksi ja jos hänet on sellaisella uhallä kutsuttu tuomioistuimeen. Tässä tilanteessa rangaistukseksi voidaan tuomita sakkorangaistus tai enintään kolme kuukautta vankeutta sekä enintään 10 000 euron suuruinen menettämisseuraamus. Toiseksi poissaolokäsittely on mahdollinen vastaajan suostumuksella, jos hänet on sillä uhallä kutsuttu tuomioistuimeen. Myös tällöin vastaajan läsnäolo asian selvittämiseksi on oltava tarpeetonta. Tässä tilanteessa rangaistukseksi ei voida tuomita kuutta kuukautta ankarampaa vankeusrangaistusta. (Jokela 2004, 129.)

Poissaolokäsittely ja kirjallinen menettely prosessimuotoina kattavat osittain toistensa alaa, kun on kysymys enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksesta. Sellaisessa tilanteessa, jossa vastaajan tulee antaa suostumuksensa poissaolokäsittelyyn, on Fränden (2007) mukaan kirjallinen menettely parempi vaihtoehto kustannussyistä, sillä molemmissa tapauksissa vastaajan on oltava aktiivinen ja annettava suostumus menettelylle. Kuitenkin myös sellainen tilanne on mahdollinen, että vastaaja suostuu poissaolokäsittelyyn, mutta ei tunnusta tekoa. Tässä tilanteessa ei tietenkään tarvitse miettiä valintaa poissaolokäsittelyn ja kirjallisen menettelyn välillä, sillä kirjallinen menettely edellyttää, että vastaaja tunnustaa teon. (Lappalainen 2007, 1138 – 1139.)

Toinen tilanne on poissaolokäsittely, jossa on kolmen kuukauden vankeusrangaistuksen raja, jolloin vastaajan passiivisuus riittää. Kirjalliseen menettelyyn puolestaan vaaditaan vastaajan nimenomainen ja kirjallinen tunnustus. Tällöin kustannustekijänä on otettava huomioon vaikeudet, jotka liittyvät pyrkimykseen saada vastaaja ymmärtämään kirjallista menettelyä ja ottamaan siihen kantaa, mikäli vastaajan tunnustus, luopumisilmoitus ja suostumus puuttuvat silloin, kun tuomioistuimien käy läpi syyttäjän haastehakemuksen. Poissaolokäsittely, joka toimitetaan passiivisuuden perusteella, on kirjallista menettelyä helpompi ymmärtää. Toinen huomioitava kustannustekijä on se, että vastaaja voi peruuttaa suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn. (eml.)

Lainsäätäjä lähtee siitä, että kirjallista menettelyä on käytettävä silloin, kun se on mahdollista. Kuitenkaan kyse ei ole kovin vahvasta ohjauksesta, sillä yksittäiselle tuomarille jää huomattavasti harkinnanvaraa. (eml.)

2.4 Summaarisuus rikosprosessissa

Prosessilajia valittaessa olisi pyrittävä mahdollisimman yksinkertaiseen menettelyyn sellaisissa tilanteissa, joissa se on mahdollista ilman, että oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat periaatteet vaarantuvat. Se tarkoittaa yleensä vähäisten ja selvien rikosasioiden käsittelyä ilman tavanomaista oikeudenkäyntiä. Tällaisten summaaristen prosessilajien tarkoitus on mahdollistaa yhteiskunnan voimavarojen käyttö tarkoituksenmukaisella tavalla. Rikosprosessissa summaaristen prosessilajien käytössä on vaikeutena tasapainon löytäminen oikeusturvan ja resurssien tehokkaan käytön välillä. Epäillyn ja asianomistajan oikeudet on siis turvat-

tava samalla kun menettelyn on oltava mahdollisimman tehokas ja halpa. (HE 271/2004, 14.)

Prosessilajeihin on jatkuvasti kohdistunut paineita siihen suuntaan, että kunkin tapauksen erityispiirteet voitaisiin entistä enemmän ottaa huomioon menettelylajeja valitessa. Kirjallisen menettelyn käyttöönotto onkin yksi asia, jolla on pyritty laajentamaan summaaristen menettelyjen käyttöalaa. Kaikki tapaukset eivät edellytä pääkäsittelyä, joka vaatii suuria voimavaroja. Täysimittainen oikeudenkäynti on tarpeellinen epäselvissä tapauksissa ja vakavimmissa rikosepäilyissä. Summaarisiin menettelyihin voidaan siis siirtää vain sellaisia asioita, joissa ei ole epäselvyyttä näyttö- tai oikeuskysymyksen ratkaisemisessa. (eml.)

Esimerkiksi hovioikeuksissa kolme neljäsosaa asioista ratkaistaan ainoastaan kirjallisen aineiston perusteella, mutta hovioikeusmenettelyä ei voida verrata suoraan käräjäoikeusmenettelyyn, koska valitusvaiheessa asia on jo käsitelty kertaalleen käräjäoikeudessa. Myös hallinto-oikeuksissa suullisia käsittelyjä järjestetään vain pienessä osassa käsiteltävistä asioista. Riita-asioissa on myös mahdollista kirjallisen valmistelun perusteella ratkaista riittävästi riita-asian osaisen suostumuksella. (HE 271/2004, 18.)

Kirjallisen menettelyn lisäksi muita Suomessa käytössä olevia yksinkertaistettuja menettelyjä ovat rangaistusmääräysmenettely ja rikesakkomenettely. Rangaistusmääräysmenettelyä voidaan käyttää silloin, kun rikoksesta on säädetty rangaistukseksi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Menettelyssä voidaan kuitenkin tuomita ainoastaan sakkoa. Rangaistusmääräys voidaan antaa vain asianomistajan suostumuksella, mikäli jutussa on asianomistaja. Jos asianomistaja ei anna suostumustaan, syyttäjän on pantava asia vireille normaalina rikosjuttuna. Asianomistajarikoksissa asianomistajan on nimenomaisesti vaadittava rangaistusta, jotta teosta voitaisiin ylipäättään rangaista. Rangaistusvaatimuksen antaa poliisimies, tullimies tai muu valvontaa suorittava virkamies. Rangaistusvaatimuksen tiedoksiannon jälkeen rangaistusvaatimus lähetetään syyttäjälle, joka tutkii muodolliset edellytykset. Syyttäjä antaa sitten rangaistusmääräyksen, jos hän päätyy siihen, että vaatimus on lain mukainen. Rangaistusmääräys on täytäntöön pantavissa kuten tuomioistuimen lainvoimainen tuomio. Rangaistusvaatimuksen saaneen henkilön on ilmoitettava mahdollisesta vastustamisesta syyttäjälle viikon kuluessa vaatimuksen tiedoksisaannista. (Tapani & Tolvanen 2004, 125 – 126.)

Rikesakkomenettelyssä voidaan käsitellä monet lievimmät rikkomukset. Poliisimies voi määrätä kiinteämääräisen rikesakon liikenne-, jätehuolto- ja järjestysrikkomuksista. Rikesakkoa ei

varsinaisesti vahvisteta kuten rangaistusvaatimusta. Rikesakkomääräysten antamista kuitenkin valvoo poliisipiirin päällikkö. Rikesakkomääräyksen saaneella on mahdollisuus vastustaa määräystä saattamalla se käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Käräjäoikeudessa asia ratkaistaan yhden tuomarin kokoonpanossa. Käsittelyssä on läsnä myös syyttäjä. Jos syyttäjä katsoo, että teosta olisi tuomittava muu seuraamus kuin rikesakko, hänen on ryhdyttävä toimiin syytteen nostamiseksi. Käräjäoikeus voi tuomita tekijän rikesakkomääräyksen mukaiseen rangaistukseen, määrätä pienemmän rikesakon, jättää tuomitsematta rangaistusta vastaajalle tai poistaa rikesakkomääräyksen, jonka on katsonut lainvastaiseksi. Käräjäoikeuden päätöksestä ei ole mahdollista valittaa. (Tapani & Tolvanen 2004, 126.)

Useissa muissakin maissa on käytössä jonkinlainen erityismenettely tunnustettuja rikosasioita varten. Esimerkiksi Ruotsissa on selvitetty mahdollisuutta ottaa käyttöön uusi rikosprosessimenettely talousrikoksia ja muita vaikeasti selvitettäviä rikoksia varten. Uusi yksinkertainen menettely otettaisiin käyttöön niissä tapauksissa, joissa syytetty on tunnustanut rikoksen ja syyttäjä katsoo muiden menettelyn edellytysten täyttyvän. Edellytysten täytyessä tuomioistuimien voisi tuomita asian syytteen mukaisesti ilman pääkäsittelyn järjestämistä. Vähäisimpiä rikkomuksia varten Ruotsissa on käytössä järjestyssakon määräämistä koskeva menettely, jota voidaan verrata Suomen rikesakkojärjestelmään. Jos epäilty kiistää teon, järjestyssakkoa ei voida antaa. Ruotsissa on käytössä myös rangaistusmääräysmenettely, joka kuitenkin poikkeaa luonteeltaan Suomen rangaistusmääräysmenettelystä. Suomessa rangaistusvaatimuksen antaa poliisi ja rangaistusmääräyksen antaa syyttäjä ilman tavanomaista syyteharkintaa. Ruotsissa puolestaan rangaistusvaatimuksen antaa syyttäjä normaalin syyteharkinnan jälkeen, ja rangaistusvaatimus on sitten annettava tiedoksi epäilylle. Epäillyn on hyväksyttävä rangaistusvaatimus tunnustamalla teko ja hyväksymällä rangaistus. Suomessa epäillyn taas on erityisesti vastustettava rangaistusvaatimusta niin halutessaan, sillä passiivisuus johtaa lainvoimaiseen tuomioon, vaikka hän olisi poliisille kiistänyt teon. (HE 271/2004, 10 – 12.)

Norjassa on käytössä samantyyppinen menettely kuin Ruotsin rangaistusmääräysmenettely. Norjassa on myös käytössä tietynlainen erityismenettely tunnustetuissa teoissa. Siinä syyttäjän pyynnöstä ja vastaajan suostumuksella tuomioistuimien voi ratkaista asian ilman syytepäätöstä ja pääkäsittelyä, mikäli tuomioistuin ei pidä menettelyä arveluttavana. Asian täytyy lisäksi koskea rangaistavaa tekoa, josta ei voi seurata enempää kuin 10 vuotta vankeutta ja vastaaja on antanut oikeuden edessä tunnustuksen, jota muut asiassa ilmenneet tiedot tukevat. Kyse voi myös olla rattijuopumusasiasta, jos vastaaja oikeudessa tunnustaa olevansa syyllinen syytteen mukaisesti. Kyse voi olla myös ajo-oikeudetta ajosta, jos vastaaja tunnustaa teon oikeu-

dessä. Tässä menettelyssä syyttäjän on esitettävä rangaistusvaatimus. Tuomioistuin ei voi tuomita enemmästä tai muusta kuin syytteessä on kysymys. Tunnustus täytyy antaa oikeudessa. (HE 271/2004, 12.)

Tanskan rangaistumääräysmenettelyä voidaan verrata Ruotsin ja Norjan vastaaviin menettelyihin. Tunnustetuissa teoissa Tanskassa on käytössä samantyyppinen järjestelmä kuin Norjassa. Tunnustetussa rikosasiassa järjestetään suullinen käsittely, jossa syytetyn on tunnustettava syyte oikeaksi ja hyväksyttävä erityismenettelyn käyttö. Varsinaista oikeudenkäyntiä asiassa ei järjestetä. Edellytyksinä menettelylle on, että tunnustamisen tueksi esitetään myös muuta näyttöä, vastaaja ja syyttäjä suostuvat menettelyyn ja että tuomioistuin ei pidä menettelyä arveluttavana. Myös Tanskassa on mahdollista järjestää poissaolokäsittely. Vastaajan suostumuksella toimitetussa poissaolokäsittelyssä voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus, ja ilman nimenomaista suostumusta tapahtuvassa poissaolokäsittelyssä voidaan tuomita enintään 30 päivää vankeutta. (HE 271/2004, 13.)

2.5 Kirjalliselle menettelylle asetetut tavoitteet ja etukäteen arvioidut vaikutukset

Hallituksen esitys HE 271/2004 (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta) käsittelee mm. kirjallista menettelyä. Esityksessä perustellaan kirjallisen menettelyn tarvetta sekä kerrotaan kirjalliselle menettelylle asetetuista tavoitteista ja toivottavista vaikutuksista. (HE 271/2004, 22.)

Hallituksen esityksen 271/2004 mukaan koko esityksen tavoite on kehittää säännöksiä, jotka koskevat rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeuksissa siten, että oikeudenkäynnit voisivat muodostua entistä joutuisammiksi, tarkoituksenmukaisemmiksi ja halvemmiksi. Tavoitteeseen pyritään myös tinkimättä asianosaisten oikeusturvasta, joten tavoitteena oli aikaisempaa tehokkaampi prosessi rikosasioissa. (eml.)

Kirjallisen menettelyn osalta ehdotuksen tavoite hallituksen esityksessä oli mahdollistaa mahdollisimman yksinkertainen menettely tunnustettuja rikosasioita varten vaarantamatta kuitenkaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiä. Tavoitteeksi asetettiin myös, että vastaajan suostumuksella tunnustetut, muut kuin törkeimmät rikosasiat voitaisiin proses-

siekkonomisella tavalla tutkia ja ratkaista ilman pääkäsittelyä käräjäoikeuden kansliassa. Ta-
voitteena oli myös turvata se, että tuomiovaltaa ei siirretä tuomioistuimista pois sekä turvata
syylliseksi epäillyn oikeusturva. (HE 271/2004, 22.)

Kirjallisen menettelyn käyttöönoton vaikutuksia arvioitiin etukäteen hallituksen esityksessä.
Esityksen mukaan menettelyn käyttöönottamisesta oli odotettavissa säästöjä. Tarkkaa arviota
säästöjen määrästä ei kuitenkaan annettu, sillä säästöjen määrä riippuu siitä, kuinka suuri osa
tuomioistuimessa käsiteltävistä rikosasioista siirtyisi käsiteltäväksi kirjallisessa menettelyssä.
Myös työmäärän arvioitiin vähenevän sen ansiosta, että pääkäsittelyä ei tarvitse järjestää ja
asiat voidaan ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa. Tämän puolestaan arvioitiin nopeut-
tavan kaikkien asioiden käsittelyaikoja ja parantavan käsittelyn laatua. Tuomarin kohdalla
ajansäästö liittyy siihen, että yksinkertaisista asioista säästyy kirjallisella menettelyllä aikaa vaa-
tivampiin asioihin, ja myös siihen, että etukäteisvalmistautuminen istuntopäivään näiltä osin
poistuu. Tuomareiden työn osalta kuitenkin ratkaisutoimintaan ja juttujen valmisteluun me-
nevän ajan arvioitiin säilyvän ennallaan, eli ajansäästö johtuisi pääkäsittelyn poisjäännistä.
Lisäksi tuomareiden työn järjestämisen ja ajankäytön jakamisen kunkin jutun edellyttämällä
tavalla arvioitiin helpottuvan. (HE 271/2004, 31.)

Myös käräjäsihteereiden kohdalla työtä arvioitiin säästyvän siinä, että heidän ei tarvitse osal-
listua näihin pääkäsittelyistuntoihin. Käräjäsihteerit tekevät kuitenkin pääkäsittelyn kuluessa
sellaisia jutun ratkaisemiseen liittyviä jälkitöitä, jotka säilyvät myös kirjallisessa menettelyssä,
joten käräjäsihteeriltä istuntoihin kuluva ajan arvioitiin säästyvän vain osittain. Istuntopöy-
täkirjan pitämiseltä kuitenkin välttyään kirjallisessa menettelyssä. (HE 271/2004, 32.)

Hallituksen esityksen mukaan kirjallisessa menettelyssä käsiteltäväksi tulevien asioiden mää-
rää oli vaikea arvioida etukäteen, koska ei voitu tietää, kuinka moni vastaaja suostuisi asiansa
käsittelyyn ilman pääkäsittelyä. Esityksessä on kuitenkin mainittu, että sitä valmistelleen ri-
kosprosessin tarkistamistyöryhmän tekemän arvion mukaan 30 – 40 % käräjäoikeuksissa kä-
siteltävistä rikosjutuista voisi tulla uuden menettelyn piiriin. (eml.)

Lisäsäästöjä arvioitiin syntyvän muutoksenhakuvaiheessa, koska kirjallisessa menettelyssä
ratkaistavien asioiden osalta vastaajan muutoksenhaku voi kohdistua vain rangaistuksen mit-
taamiseen, ja näissä tilanteissa myöskään hovioikeudessa ei tavallisesti järjestetä pääkäsittelyä.
Esityksessä myös arvioitiin, että vastaajan muutoksenhakuhalukkuus olisi pienempi kuin

pääkäsittelyjutuissa, koska vastaaja on jo tunnustanut teon ja suostunut siihen, että asia käsitellään kirjallisesti. (HE 271/2004, 32.)

Tässä tutkimuksessa tutkittiin menettelyn käyttöönottoa ainoastaan tuomioistuimen kannalta, mutta tässä yhteydessä on hyvä mainita, että esityksessä arvioitiin kirjallisen menettelyn käyttöönoton vaikutuksia myös syyttäjän kannalta. Syyttäjien työmäärän väheneminen liittyy siihen, että mitä enemmän juttuja käsitellään kirjallisessa menettelyssä, sitä vähemmän syyttäjän tarvitsee käyttää aikaansa juttujen ajamiseen istuntosalissa. Syyteharkinnan ja haastehakemusten laatimisen osalta syyttäjien työmäärään kirjallisella menettelyllä ei arvioitu olevan vaikutusta. (HE 271/2004, 31.)

3 TUTKIMUKSEN TULOKSET

3.1 Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää kirjallisen menettelyn käyttöönottamisen vaikutuksia Oulun käräjäoikeudessa. Vaikutuksia tutkittiin sekä tilastojen avulla että selvittämällä käytännön kokemuksia käräjätuomareita ja käräjäsihteereitä haastatteleamalla.

Hallituksen esitys 271/2004 on yksi tämän työn tärkeimmistä lähteistä, sillä siinä on määritetty kirjalliselle menettelylle asetetut tavoitteet, joiden toteutumista tässä työssä on myös tutkittu.

Tilastoja tutkimalla selvitettiin menettelyn vaikutuksia tiettyihin tunnuslukuihin. Näitä ovat ensinnäkin ratkaistujen rikosasioiden määrät vuodesta 2003 alkaen vuoteen 2007 saakka. Kunkin vuoden lopussa vireillä olleiden asioiden määrät selvitettiin myös. Näiden selvittämisen tarkoituksena oli antaa jonkinlaista taustaa muiden selvitettyjen asioiden hahmottamiselle. Käsittelyaikojen muutoksia tutkittiin myös.

Vuonna 2007 kirjallisella menettelyllä ratkaistujen asioiden määrä selvitettiin, ja sitä verrattiin kaikkien ratkaistujen rikosasioiden määrään yhteensä. Tämän tarkoituksena oli selvittää, kuinka suuri osa rikosasioista on ratkaistu kirjallisella menettelyllä. Tarkkailun kohteena ovat vuoden 2007 luvut sen vuoksi, että se on ensimmäinen kokonainen vuosi, jolloin kirjallinen menettely on ollut käytössä.

Kirjallisella menettelyllä ratkaistujen rikosten määrää rikosryhmittäin tutkittiin myös. Tässä on tietysti otettu huomioon, mihin rikosryhmiin kuuluvat jutut ylipäätään on mahdollista ratkaista kirjallista menettelyä käyttäen ja tutkittu näitä rikosryhmiä.

Käsittelyaikoja tarkasteltiin myös käsittelytavoittain eli vertailtiin joidenkin rikosryhmien käsittelyaikoja kirjallisessa ja suullisessa menettelyssä, jotta voitiin arvioida, onko kirjallisella menettelyllä ollut huomattavaa merkitystä ajansäästön kannalta.

Hallituksen esityksen mukaan kirjallisen menettelyn käyttöönottamisesta oli odotettavissa säästöjä. Tämän vuoksi työssä tarkasteltiin myös tuottavuuden ja taloudellisuuden kehitystä ja selvitetty niitä kuvaavat tunnusluvut viiden vuoden ajalta.

Myös muutamia koko maan keskiarvolukuja otettiin selville, jotta voitiin verrata Oulun käräjäoikeuden tilastoja keskiarvoihin.

Yksi keskeinen tavoite hallituksen esityksen perusteella vaikuttaa olevan työn vähentäminen. Työtä vähentävät piirteet liittyvät hallituksen esityksen mukaan siihen, että pääkäsittelyä ei tarvitse järjestää uuden prosessin soveltamisalaan kuuluvissa asioissa, ja että asia ratkaistaan yhden tuomarin kokoonpanossa. Esityksen mukaan säästyvällä työllä voidaan nopeuttaa kaikkien asioiden käsittelyaikoja sekä parantaa käsittelyn laatua. Ajankäyttöön ja ajansäästöön liittyviä tavoitteita on asetettu niin tuomareille kuin sihteereillekin. (HE 271/2004, 31 – 33.) Näiden tavoitteiden toteutumista tarkasteltiin henkilöhaastattelujen avulla.

Muita esityksessä mainittuja arvioita kirjallisen menettelyn vaikutuksista ovat mm. lautamiesten käyttötarpeen väheneminen ja istuntosalikapasiteetin säästyminen (eml.). Nämä ovat kuitenkin melko itsestään selviä vaikutuksia kun pääkäsittely jää pois, joten tässä tutkimuksessa perehdyttiin vain aiemmin mainittujen tavoitteiden toteutumiseen.

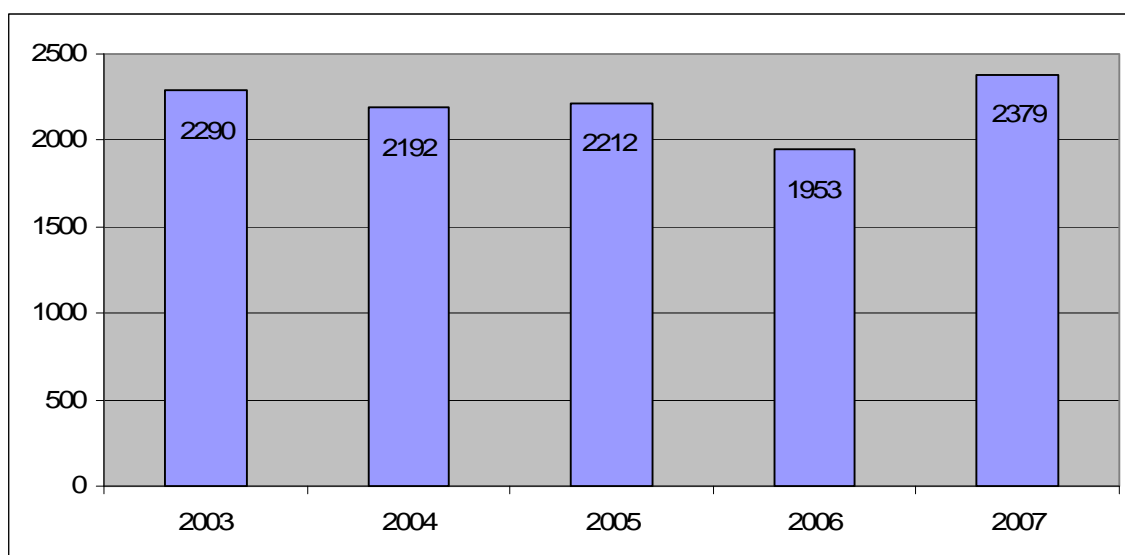
3.2 Tutkimusmenetelmät

Tilastollisten tietojen tutkimisessa käytettiin oikeusministeriöstä saatuja raportteja ja Oulun käräjäoikeuden vuosikertomuksia, joista löytyy myös tilastotietoa. Henkilöhaastattelua käytettiin toisena tutkimusmenetelmänä, sillä sen avulla saatiin tietoa käytännön kokemuksista. Tavoitteena oli saada haastattelujen avulla tietoa mm. hallituksen esityksessä asetettujen tavoitteiden toteutumisesta, kuten ajansäästöön ja ajankäytön jakamisen helpottamiseen liittyvistä tavoitteista. Haastatteluilla pyrittiin kuitenkin myös selvittämään, millaisena käräjätuomarit ja -sihteerit ovat muutoksen kokeneet. Kyseessä on siis tutkimus, jossa yhdistyvät kvalitatiivinen eli laadullinen ja kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Kvalitatiivista aineistoa eli tässä tapauksessa henkilöhaastatteluja hyödynnetään tilastotietojen tulkitsemisessa. Tilastolliseen vertailuun otettiin mukaan viisi edellistä vuotta, jotta saatiin selville tutkittavien lukujen

kehitys viime vuosina, ja jotta voitiin arvioida kirjallisen menettelyn mahdollisia vaikutuksia tunnuslukuihin.

3.3 Tilastolliset tulokset

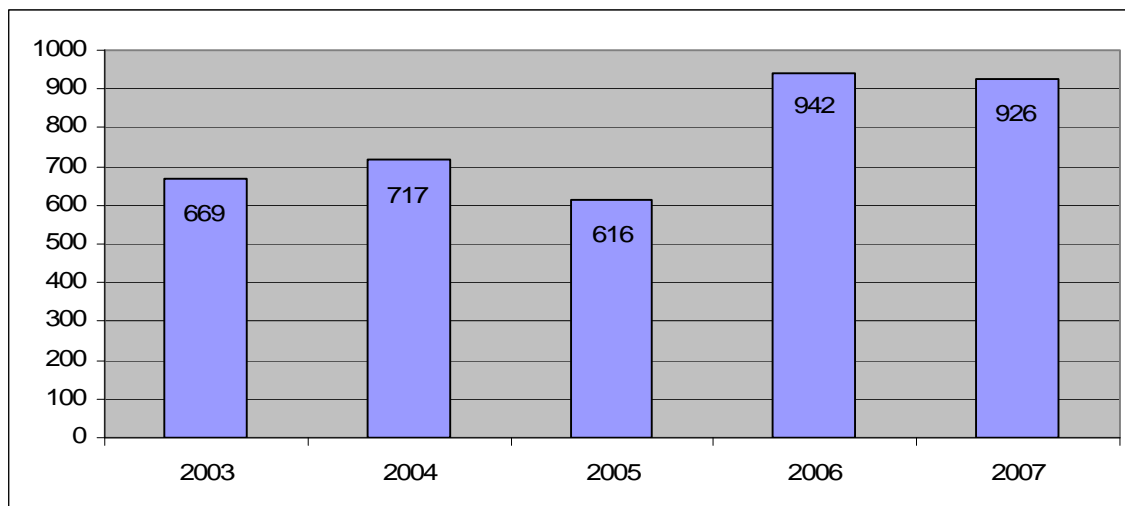
Vuonna 2007 Oulun käräjäoikeuteen saapuneita rikosasioita oli yhteensä 2799. Samana vuonna ratkaistiin 2385 rikosasiaa. Alla olevassa kaaviossa näkyy kunkin vuoden kohdalla asiaratkaistujen rikosasioiden määrä.

Kuvio 2. Ratkaistujen rikosasioiden määrän kehitys Oulun käräjäoikeudessa.

Viiden vuoden aikavälillä tarkasteltuna vuonna 2007 rikosasioita on ratkaistu aiempia vuosia enemmän. Nousu ei ole ollut tasaista, vaan luku on vaihdellut vuosittain. (Oikeuslaitoksen Intranet Ilona 2008.)

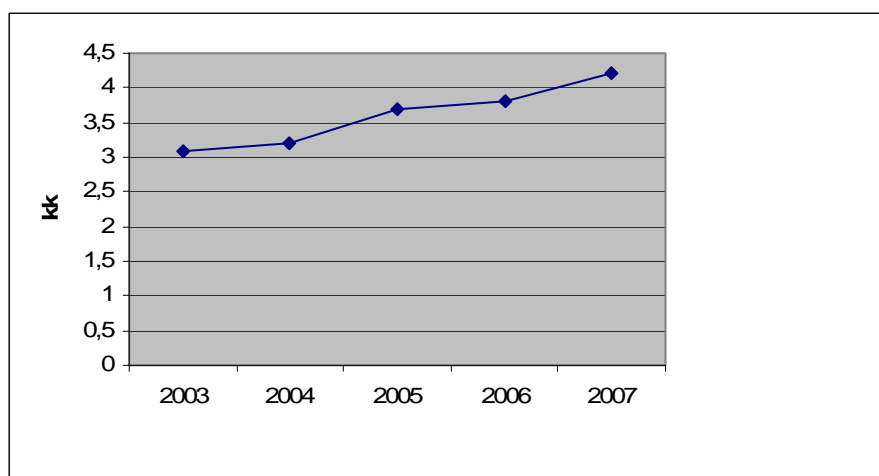
Vuoden 2007 lopussa oli vireillä 926 rikosasiaa.

Kuvio 3. Oulun käräjäoikeudessa vireillä olleiden rikosasioiden määrät vuodesta 2003 vuoteen 2007 kunkin vuoden lopussa.

Vireillä olleiden asioiden määrä vuoden 2007 lopussa on hieman laskenut edellisestä vuodesta, mutta määrä on silti noussut pitkällä aikavälillä tarkasteltuna. (Oulun käräjäoikeuden vuosikertomus 2007.)

Asiaratkaistujen rikosasioiden keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2007 oli 4,2 kuukautta (Oikeuslaitoksen Intranet Ilona 2008). Asiaratkaisu tarkoittaa sellaista ratkaisua, johon voi hakea muutosta. Näitä ovat tuomiot, päätökset, tutkimatta jätetyt ja sillensä jätetyt.

Kuvio 4. Rikosasioiden keskimääräisten käsittelyaikojen kehitys Oulun käräjäoikeudessa.

Käsittelyaikojen keskimääräinen pituus oli kasvanut hieman yli yhdellä kuukaudella vuodesta 2003 vuoteen 2007. Kehitys on ollut melko tasaista.

Vuonna 2007 kirjallisella menettelyllä ratkaistiin 930 rikosasiaa, kun otetaan huomioon vain asiaratkaistut rikosasiat. Yhteensä asiaratkaistuja rikosasioita samana vuonna oli 2379. Asiaratkaistuista rikosasioista kirjallisella menettelyllä ratkaistiin siis 39,1 %. (Oikeuslaitoksen Intranet Ilona 2008.)

Kun mukaan otetaan sekä asiaratkaisut että käsittelyratkaisut, rikosasioita ratkaistiin vuonna 2007 yhteensä 2574. Näistä 955 eli 37,1 % ratkaistiin kirjallisella menettelyllä (eml.). Käsittelyratkaisu tarkoittaa esimerkiksi yhdistämistä toiseen juttuun, asian palauttamista tai siirtämistä toiseen käräjäoikeuteen sekä erheitä.

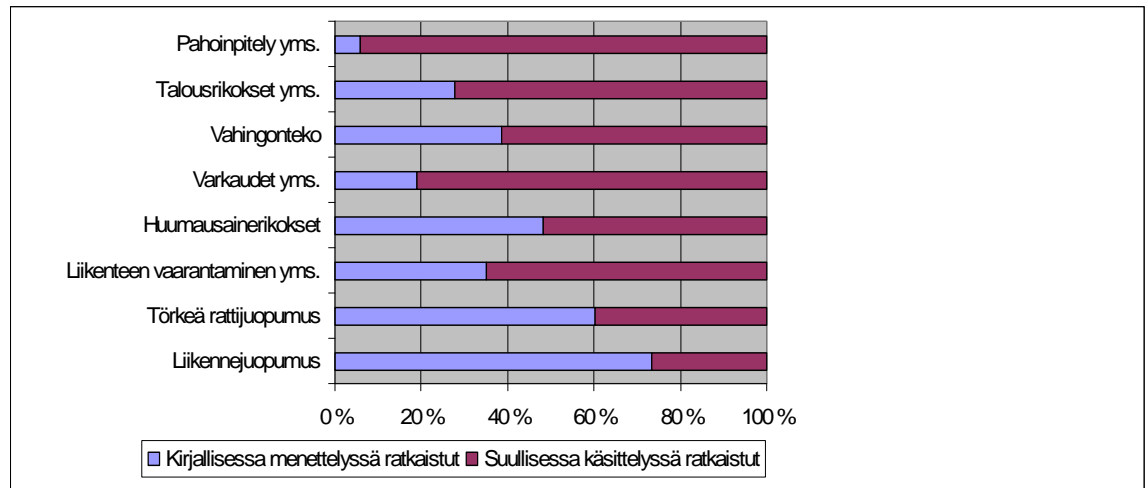
Vuonna 2007 kirjallisella menettelyllä ratkaistuista rikosasioista suuri osa koostui liikennejuopumuksista ja törkeistä rattijuopumuksista. Liikennejuopumuksista 74,8 % ja törkeistä rattijuopumuksista 63,0 % ratkaistiin kirjallisella menettelyllä. Yhteensä liikennejuopumusasioita ratkaistiin 317, joista 237 ratkaistiin kirjallisella menettelyllä. Törkeiden rattijuopumusten määrä oli yhteensä 633, joista 399 ratkaistiin kirjallisella menettelyllä. Liikenteen vaarantaminen, liikennერიkkomus yms. –nimikkeellä käsitellyistä rikosasioista 62 tapausta eli 39,0 % ratkaistiin kirjallisella menettelyllä. Yhteensä liikenteen vaarantamisia, liikennერიkkomuksia yms. ratkaistiin 159 tapausta. (eml.)

Huumausainerikoksia ratkaistiin vuonna 2007 Oulun käräjäoikeudessa 82. Näistä 41 tapausta eli 50,0 % ratkaistiin kirjallisella menettelyllä. (Oikeuslaitoksen Intranet Ilona 2008)

Varkausrikoksia ratkaistiin vuonna 2007 yhteensä 157, joista 34 tapausta eli 21,7 % ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä. Vahingonteoista, joita ratkaistiin yhteensä 69, ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä 40,6 % eli 28 tapausta. Talousrikoksia kirjallisessa menettelyssä ratkaistiin 55, joka on 27,9 % kaikista ratkaistuista talousrikoksista, joita oli yhteensä 197. Pahoinpitelyjä yms. ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä 24, joka on 6,0 % kaikista ratkaistuista pahoinpitelyistä. Pahoinpitelyjä yms. ratkaistiin yhteensä 397, mutta luku sisältää myös vamman- ja kuolemantuottamustapaukset, joita ei voi ratkaista kirjallisessa menettelyssä. (eml.)

Kaikki edellä mainitut luvut sisältävät ainoastaan asiaratkaisut.

Kirjallisella menettelyllä ratkaistiin myös jonkin verran luvaton käyttö -rikoksia, kavallusrikoksia, muita omaisuusrikoksia, rikoksia julkista viranomaista [vastaan], rauhan rikkomisrikoksia, työ- ja virkarikoksia, muita rikoslakia vastaan tehtyjä rikoksia, alkoholilakirikoksia sekä muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyjä rikoksia. (eml.)

Kuvio 5. Rikosasioiden käsittelytavat rikosryhmittäin vuonna 2007.

Kaaviosta näkyy rikosryhmittäin, kuinka suuri osa rikosasioista ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä ja suullisessa käsittelyssä. Kaaviossa on mukana vain osa kaikista rikosryhmistä.

Kirjallisessa menettelyssä ratkaistujen rikosasioiden keskimääräiset käsittelyajat olivat vuonna 2007 kaikkien rikosryhmien kohdalla lyhyemmät kuin suullisessa käsittelyssä ratkaistujen keskimääräiset käsittelyajat. Alla olevassa taulukossa on vertailtu joidenkin rikosryhmien käsittelyaikoja käsittelytavoittain.

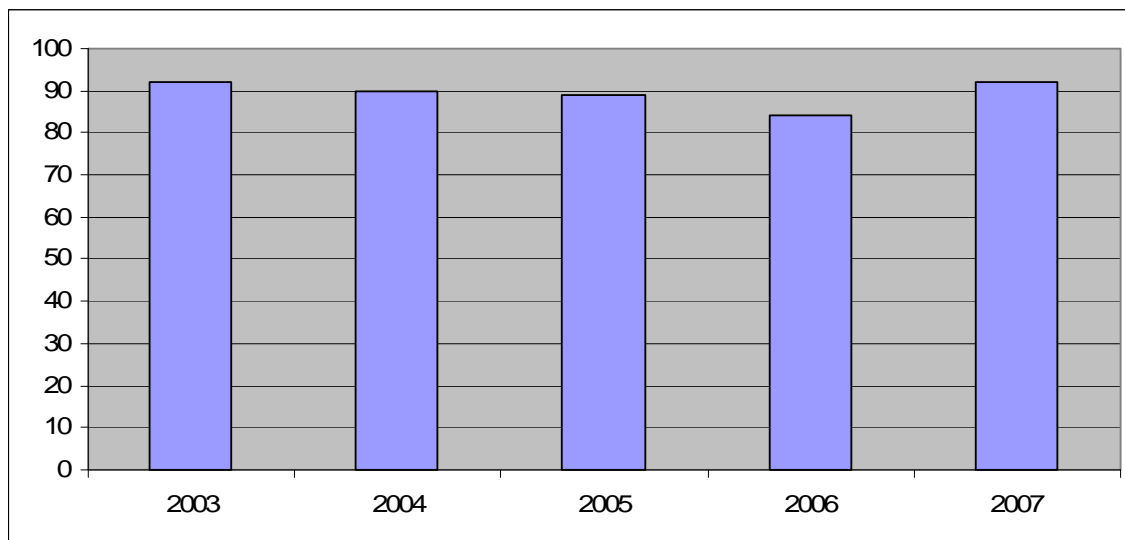
Taulukko 1. Rikosasioiden käsittelyajat käsittelytavoittain kuukausina vuonna 2007.

	Kirjallinen menettely	Suullinen käsittely
Liikennejuopumus	1,8	5,3
Törkeä rattijuopumus	2,2	4,3
Liikenteen vaarantaminen yms.	1,9	5,8
Huumausainerikokset	2,2	4,8
Varkaudet yms.	2,9	6,9
Vahingonteko	2,9	4,2
Talousrikokset yms.	2,8	6,2
Pahoinpitely yms.	2,7	5,9

Taulukossa esitetyt käsittelyajat sisältävät vain asiaratkaistujen rikosasioiden käsittelyajat, eli käsittelyratkaisuja ei ole otettu huomioon (Oikeuslaitoksen Intranet Ilona 2008). Käsittelyajoissa näyttää olevan hyvinkin suuria eroja kirjallisen ja suullisen menettelytavan välillä. Suullisen ja kirjallisen menettelyn käsittelyajat eivät liene kuitenkaan täysin vertailukelpoisia keskenään, sillä kirjallisessa menettelyssä käsiteltävät asiat ovat selviä ja yksinkertaisia, minkä voisi olettaa vaikuttavan olennaisesti siihen, että niiden käsittelyyn menevä aikakin on lyhyempi kuin epäselvissä tapauksissa.

Vuonna 2007 koko maassa kirjallisessa menettelyssä käsiteltiin noin 30 % rikosasioista. Liikennejuopumuksista ja törkeistä rattijuopumuksista yli puolet käsiteltiin kirjallisessa menettelyssä. Liikenteen vaarantamisista ja liikennერიkkomuksista noin kolmannes sekä vahingonte-oista ja huumausainerikoksista runsaat 20 % käsiteltiin kirjallisesti. (Lappalainen 2008, 451.)

Käräjäoikeuden toiminta on sitä tuottavampaa, mitä vähäisemmillä resursseilla sen palvelut tuotetaan. Asiaryhmille annetaan erilaisia painokertoimia sen mukaan, minkä verran aikaa niihin käytetään. Tuottavuudella tarkoitetaan henkilötöön tuottavuutta eli painokertoimilla käsiteltyjen asioiden määrää henkilötövuotta kohti. (Oulun käräjäoikeuden vuosikertomus 2007.)

Kuvio 6. Oulun käräjäoikeuden tuottavuus 2003 – 2007.

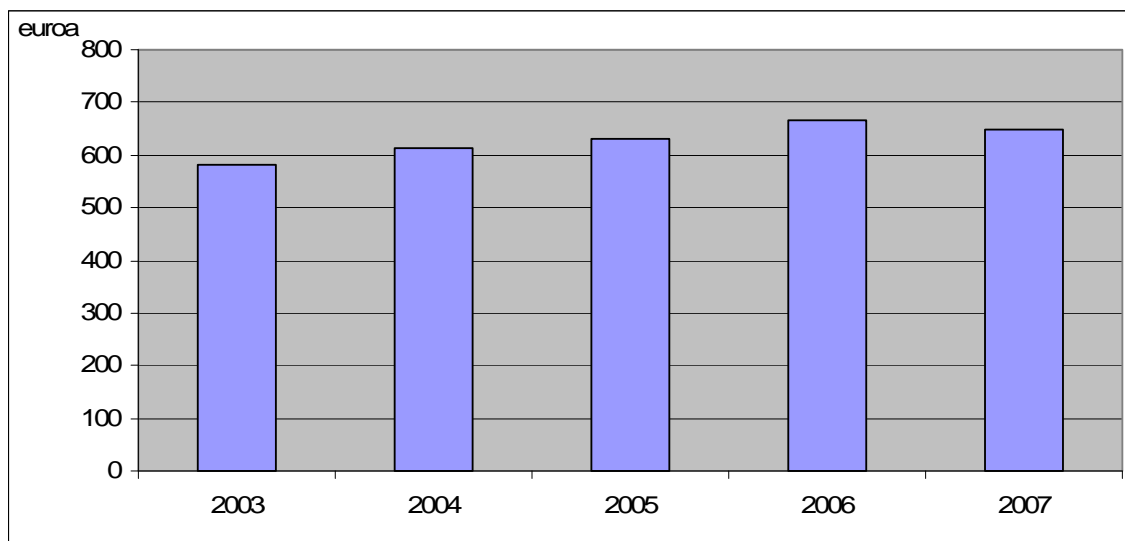
Tuottavuudessa ei ole tapahtunut kovin suuria muutoksia viiden edellisen vuoden aikana. Mitä korkeampi luku on, sitä parempi on siis tuottavuus henkilötyövuotta kohti. Jotta luvuille saataisiin vertailukohde, seuraavassa taulukossa on verrattu Oulun käräjäoikeuden lukuja koko maan lukuihin. (Oulun käräjäoikeuden vuosikertomus 2007.)

Taulukko 2. Tuottavuus 2003 – 2007.

	Oulu	Koko maa
2003	92	81
2004	90	80
2005	89	80
2006	84	81
2007	92	80

Oulun käräjäoikeudessa henkilötyön tuottavuus on kaikkina tarkasteltuina vuosina ollut parempi kuin koko maan keskiarvoluku. (Oulun käräjäoikeuden vuosikertomus 2007.)

Taloudellisuuden tunnuslukuna käytetään painotetulle suoritteelle kohdistettuja toimintamenoja. Painotus tapahtuu samalla tavalla kuin edellä on selostettu tuottavuuden kohdalla. (eml.)

Kuvio 7. Oulun käräjäoikeuden taloudellisuus 2003 – 2007.

Toimintamenot painotettua suoritetta kohden ovat nousseet viiden vuoden aikana jonkin verran. Vuonna 2007 menot ovat kuitenkin hieman laskeneet edelliseen vuoteen verrattuna. Vertailukohteen saamiseksi Oulun lukuja on seuraavassa taulukossa verrattu koko maan lukiin. (eml.)

Taulukko 3. Taloudellisuus 2003 – 2007.

	Oulu	Koko maa
2003	583	657
2004	614	697
2005	632	726
2006	665	720
2007	647	756

Oulun käräjäoikeuden toimintamenot ovat kaikkina tarkasteltuina vuosina olleet pienemmät verrattuna koko maan keskiarvoihin. (Oulun käräjäoikeuden vuosikertomus 2007.)

3.4 Haastattelujen tulokset

Tutkimusta varten haastateltiin kahta rikosasioita käsittelevää käräjätuomaria ja kahta käräjäsihteeriä. Kunkin haastateltavan henkilön vastaukset on raportoitu erikseen, kuitenkin nimettöminä. Tarkoitus on ollut tuoda esille käytännön kokemuksia kirjallisesta menettelystä, eikä vastauksia olekaan tarkoitettu yleistää.

3.4.1 Käräjätuomareiden vastaukset

Ensimmäinen haastateltava käräjätuomari arvioi määrällisesti ratkaisseensa kuluvan vuoden ensimmäisen kuuden kuukauden aikana noin 20 asiaa kirjallisessa menettelyssä. Tämä vastaisi kyseisen tuomarin oman arvion mukaan hieman alle 30 % kaikista hänen tuona aikana ratkaisemistaan rikosasioista. Ajallisesti hän arvioi yhden jutun vievän aikaa vähintään yhdestä tunnista tuntiin ja viiteentoista minuuttiin. Kyseinen tuomari koki hankalaksi verrata käytettyä aikaa kaikkien ratkaistujen juttujen vaatimaan aikaan, sillä pääkäsittelyssä käsiteltävät jutut ovat niin erilaisia verrattuna kirjallisen menettelyn juttuihin. Kirjallisten menettelyn kokoluokka huomioon ottaen, hän koki kuitenkin, että kirjallisen menettelyn ansiosta huomattava ajansäästöä ei ole siihen nähden, että juttu olisi ratkaistu pääkäsittelyssä.

Saman tuomarin mukaan kirjallisessa menettelyssä aikaa menee ratkaisuvaiheen lisäksi siihen, että kun kirjalliseen menettelyyn ehdotettu juttu tulee käräjäoikeuteen, niin on tarkistettava, että senlaatuinen asia voidaan lain mukaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Mikäli syyttäjä ei ole ehdottanut asiaa ratkaistavaksi kirjallisessa menettelyssä, on kaikkien juttujen valmistelussa otettava huomioon, olisiko mahdollista ratkaista asia kuitenkin kirjallisessa menettelyssä. Käräjäsihteeri tekee muut kuin ratkaisuvaiheen toimet, mutta tuomari kuitenkin allekirjoittaa haasteen.

Haastateltavan tuomarin mukaan kirjallinen menettely on lisännyt käräjätuomareiden työtä. Tämä johtuu hänen mukaansa siitä, että sen laatuista juttuja, joita nyt on kirjallisessa menettelyssä, ei ole aikaisemmin ollut virkatuomareiden ratkaistavina, vaan notaarikansliassa notaareiden ratkaistavina. Näitä juttuja ovat esimerkiksi tunnustetut rattijuopumukset.

Kyseisen tuomarin mukaan kirjallisen menettelyn helpottava vaikutus on se, että pääkäsittely jää pois, jolloin tilaa vapautuu riittäisemmille ja vaativammille asioille. Pääkäsittelyn poisjään-

nin hän on siis kokenut hyvänä ja työtä vähentävänä asiana, mikäli tämäntyyppisten juttujen on oltava virkatuomarin ratkaistavana.

Haastateltavan tuomarin mielestä kirjallisen menettelyn käyttöönotto ei ole helpottanut ajankäytön suunnittelua, koska aikaisemmin senlaatuista juttua ei ole ollut virkatuomarilla ollenkaan. Hänen mukaansa ajankäytön suunnittelua ei kuitenkaan edes tarvita kirjallisen menettelyn asioissa, koska ne ovat laadultaan massajuttuja, joihin on melko helppo kirjoittaa tuomio. Kuitenkin hän on sitä mieltä, että näidenkin tuomioiden kirjoittaminen vaatii oman aikansa, eli vähintään tunnin verran työaikaa. Kyseisen tuomarin mukaan on otettava kuitenkin huomioon työn järjestäminen työparin eli kärjäsihteerin kanssa. Kun annetaan kirjallisen menettelyn tuomioita, on ajoissa varattava aikaa niin, että tuomari ehtii tehdä perustelut ja työpari tuomiolauselman. Haastateltava tuomari kertoo, että kun annetaan tuomio useassa kirjallisen menettelyn jutussa, niin viimeistään edellinen päivä täytyy varata tuomioiden kirjoittamiseen.

Haastateltavan tuomarin mukaan kirjallinen menettely on selvästi summaarista. Vastaaaja ei näe, ja kirjallisia vastauksiakin tulee harvoin. Kyseisen tuomarin mukaan menettelyn käyttöönotto ei ole ainakaan parantanut käsittelyn laatua, mikäli uskotaan siihen, että jokainen tapaus on omanlaisensa ja pyritään ottamaan huomioon kunkin tapauksen yksityiskohdat ratkaisun tekemisessä. Hänen mielestään kuitenkin asiakkaat voivat kokea menettelyn hyvänä, ainakin ne asiakkaat jotka antavat suostumuksen kirjalliseen menettelyyn. Tätä hän perustelee sillä, että asiakkaan ei tarvitse tulla kärjäoikeuteen odottamaan tai henkilökohtaisesti kuulemaan ratkaisua eikä tulla käsittelyyn. Hän kuitenkin uskoo, että käsittelyn laatuun voi parantavasti vaikuttaa se, että kirjallisessa menettelyssä asiat tulevat nopeammin ratkaistuksi kuin silloin, jos odotettaisiin pääkäsittelyä ja tilan löytymistä pääkäsittelylle.

Haastateltava tuomari arvioi, että yhdestäkään kirjallisen menettelyn tuomiosta ei ole valitettu eli haettu muutosta hovioikeudessa.

Kirjallisen menettelyn hyvinä puolina haastateltava tuomari mainitsee sen, että kirjallinen menettely mahdollisesti nopeuttaa asiakkaalle ratkaisun saamista ja sen, että koska jotkut asiakkaat eivät halua tulla kärjäoikeuteen, niin heidän ei tässä menettelyssä tarvitse tulla. Hän kuitenkin muistuttaa, että aikaisemminkaan tämän tyyppisissä jutuissa vastaajan ei ole tarvinnut tulla paikalle. Oman työnsä kannalta hän kokee hyvänä asiana sen, että pääkäsittelyn poisjäännin ansiosta tilaa vapautuu muunlaisille jutuille.

Kirjallisen menettelyn summaarisuuden haastateltava tuomari kokee huonona asiana. Hänen mielestään on myös sekavaa, että on kahdenlaista menettelyä, jolloin tuomari joutuu sopimaan työparinsa kanssa monenlaisia menettelytapoja. Hän kokee ongelmallisena sellaiset tilanteet, joissa asiakkaalta ei tule suostumusta kirjalliseen menettelyyn. Myös se, että samassa jutussa joku voi antaa suostumuksen menettelylle, mutta joku toinen ei, on ongelmallista ja aiheuttaa monenlaista sekaantumisen vaaraa. Haastateltava tuomari kokee omalta osaltaan työn mielekkyyttä vähentävänä asiana sen, että kirjallisessa menettelyssä ei näe vastaajaa.

Yleisesti ottaen haastateltava tuomari koki, että kirjallisessa menettelyssä juttujen ratkaiseminen on tuomarin tehtävän laadun heikentämistä, ja lisäksi menettely vähentää työn mielekkyyttä. Hänen mukaansa resurssipoliittisesti ajateltuna kirjallisen menettelyn käyttöönottonen on ymmärrettävää, mutta juridisesti se on hänen mielestään heikennys asiakkaalle ja oikeusturvan laadulle. Yksittäinen tuomari hänen mukaansa kuitenkin vastaa siitä, että tuomiot ja menettely ovat laadukkaita. Hän myös pohti, miksei kirjallisessa menettelyssä ratkaistavia juttuja voinut jättää kokonaan notaareiden ratkaistaviksi.

Toinen haastateltava tuomari arvioi kirjallisessa menettelyssä antaneensa ratkaisuja vuodessa noin 80. Ajallisesti hän arvioi kirjallisen menettelyn ratkaisuihin menevän noin 20 – 25 % kaikkiin ratkaisuihin yhteensä menevästä ajasta. Ratkaisutoiminnan lisäksi hän kertoi aikaa menevän joskus myös suostumuksen pyytämiseen asianomistajalta, mikäli suostumusta ei ole jo aikaisemmassa vaiheessa pyydetty, ja jos syyttäjä ei edusta asianomistajaa, niin samassa yhteydessä on pyydettävä myös esittämään kirjallisesti mahdolliset korvausvaatimukset vastaajaa kohtaan. Tämän jälkeen vastaajalta pyydetään suostumus kirjalliseen menettelyyn. Aikaa menee myös mm. haasteasiakirjojen ja suostumusasiakirjojen laatimiseen.

Myös toinen haastateltava tuomari oli sitä mieltä, että kirjallisen menettelyn käyttöönottonen on ainakin lukumääräisesti lisännyt työmäärää. Hän perustelee tätä sillä, että aikaisemmin notaarit käsittelivät istunnoissa hyvin paljon sellaisia suhteellisen yksinkertaisia asioita, joita on nyt käräjätuomarin ratkaistavana kirjallisessa menettelyssä. Hän toteaa myös, että notaarit eivät voi ratkaista kirjallisessa menettelyssä sellaisia asioita, joissa rangaistukseksi voi tulla muu kuin sakkorangaistus, ja tätä kautta sinänsä yksinkertaisia rikosasioita on siirtynyt tuomarin ratkaistavaksi. Hän on kokenut, että ratkaisuihin kuluva aika on siten myös lisääntynyt. Hän on kuitenkin sitä mieltä, että kirjallinen menettely vähentää pääkäsitteilyihin kuluva aikaa, koska pääsääntöisesti vastaajat suostuvat kirjalliseen menettelyyn. Hän myös mainitsee,

että pääkäsittelyjen peruuntumiset ovat kirjallisen menettelyn ansiosta vähentyneet, joten siitäkin syystä pääkäsittelyihin kuluva aika on vähentynyt.

Toisen tuomarin mielestä kirjallisen menettelyn käyttöönotto on helpottanut ajankäytön suunnittelua ja työn järjestämistä, koska kirjallisen menettelyn juttuja voi tehdä itselle sopivana ajankohtana kun on joku sopiva tauko. Hän myös mainitsee, että käytössä on istuntokaaviot, joissa kullakin tuomarilla ja syyttäjällä on tietyt istuntopäivät. Nämä kaaviot oli saatettu täyttää juttujen runsauden vuoksi moneksi kuukaudeksi eteenpäin, jolloin nykyään kirjallisessa menettelyssä ratkaistavat, yksinkertaiset asiat voitiin käsitellä istunnossa vasta monen kuukauden päästä. Tämä tietysti viivästytti asian ratkaisua. Nyt asiat voi ratkaista kansliassa huomattavasti aiempaa aikaisemmin, koska ei tarvitse etsiä sopivaa istuntopäivää.

Kyseisen tuomarin mielestä kirjallisen menettelyn käyttöönotto ei ole vaikuttanut käsittelyn tai ratkaisun laatuun mitenkään, ja ratkaisut tehdään yhtä huolellisesti kuin istunnossakin. Hän mainitsee, että kaikki samat seikat tarkistetaan niin kirjallisessa kuin suullisessakin käsittelyssä.

Kyseinen tuomari arvioi, että hänen kirjallisessa menettelyssä tekemiinsä ratkaisuihin on haettu muutosta kaksi tai kolme kertaa. Näistä ratkaisuista ainakaan yksi ei muuttunut hovioikeudessa. Haastateltu tuomari mainitsee, että lähes aina, kun istunnossa käsiteltävässä jutussa tuomittiin vastaajalle ehdotonta vankeutta, vastaaja valitti tuomiosta hovioikeuteen. Kirjallisessa menettelyssä ehdotontakaan vankeutta saanut ei juuri koskaan valita tuomiosta. Haastateltu tuomari arvioi, että tähän voi olla syynä esimerkiksi se, että kirjallisessa menettelyssä vastaajalla vain äärimmäisen harvoin on avustaja, ja että henkilö voi muutenkin olla passiivinen eikä välitä omista asioistaan. Toisaalta hän arveli, että vastaaja saattaa ehkä tietää, ettei rangaistus muuttuisi hovioikeudessa, koska kirjallisen menettelyn ratkaisut ovat taulukkojen mukaisia, eikä hovioikeudella pitäisi olla syytä näin ollen muuttaa rangaistusta.

Haastateltu tuomari mainitsee kirjallisen menettelyn hyvinä puolina sen, että ajankäytön järjestäminen on joustavaa, ja että kirjallisen menettelyn juttuja voi tehdä silloin kun itselle sopii. Huono puoli menettelyssä on hänen mielestään se, että kirjallisessa menettelyssä joutuu tekemään paljon sellaisia työvaiheita, joita ei tarvinnut tehdä silloin, kun asia meni suoraan istuntoon. Esimerkkinä tällaisesta työvaiheesta hän mainitsee sen, että asianomistajalta on pyydettävä suostumus kirjalliseen menettelyyn, mikä myös viivästyttää käsittelyn etenemistä. Useimmiten kuitenkin suostumus on valmiina esitutkinnassa tai asianomistajaa ei ole ollen-

kaan. Kaiken kaikkiaan kyseinen tuomari kuitenkin piti kirjallista menettelyä hyvänä uudistuksena, ja hän on siihen kokonaisuutena ajatellen tyytyväinen. Selvien rutiinijuttujen kohdalla hän pitää kirjallista menettelyä parempana vaihtoehtona kuin istuntoon viemistä. Tämän tyyppisten asioiden kohdalla hän uskoo monien osapuolten säästyvän vaivalta, kun käytetään kirjallista menettelyä.

3.4.2 Käräjäsihteereiden vastaukset

Ensimmäinen haastateltava käräjäsihteeri arvioi, että kirjallisessa menettelyssä ratkaistaisiin työparin kanssa noin kymmenen juttua kuukaudessa. Käräjäsihteerin osalta hän arvioi, että sen määrän käsittelyyn kuluisi noin yksi päivä.

Haastateltava sihteeri kertoi, että käräjäsihteerin työvaiheita kirjallisessa menettelyssä ovat asiakirjojen tulostaminen koneelta niiden saapuessa käräjäoikeuteen, asiakirjojen toimittaminen tuomarille ja tuomarin laadittua aikataulun käräjäsihteeri tekee asiakirjat, kuten haasteen, jonka hän sitten laittaa postissa vastaajalle vastaanottotodistuksen kera, yleensä kolmen viikon määräajalla vastaukselle. Vastaajaa pyydetään palauttamaan vastaanottotodistus ja suostumuslomake. Tämän jälkeen seurataan määräpäivää. Palautettavien asiakirjojen saavuttua takaisin käräjäoikeuteen sihteeri tekee tuomiopohjat ja tuomiolauselmapohjat, ja tuomari kirjoittaa tuomion ja viimeistelee tuomiolauselman. Tuomionantopäivänä sihteerin tehtäviin kuuluu lähinnä asiakirjojen kopioimista ja toimittamista eteenpäin.

Haastateltavan sihteerin mielestä on melko hankala arvioida, miten kirjallinen menettely on vaikuttanut työmäärään, sillä menettelyn käyttöönoton jälkeen Oulun käräjäoikeudessa rikosasioiden jako on hieman muuttunut. Hän mainitsee, että notaarit ja käräjävaskaali ovat aikaisemmin ratkaisseet helpoimpia juttuja, mutta kirjallisen menettelyn vuoksi näitä on nyt alettu jakaa myös rikospuolen tuomareille, mikä on lisännyt rikospuolen juttujen määrää. Hän kuitenkin mainitsee myös, että kirjallisen menettelyn jutut ovat melko nopeita käsitellä. Kyseinen sihteeri kokee, että menettelyn käyttöönotto on lisännyt rikososaston töitä, ja koska menettely on erilainen, niin sitä ei tehdä samoilla rutiineilla kuin suullisen menettelyn asioita. Hänen käsityksensä mukaan myös massa eli juttujen määrä on lisääntynyt. Tähän hän uskoo vaikuttavan sen, että syyttäjänvirastossa on ollut aikaisempaa enemmän ihmisiä tekemässä näitä juttuja. Hänen käsityksensä mukaan syyttäjältä tulevien juttujen määrä alkoi lisääntyä samoihin aikoihin kirjallisen menettelyn käyttöönoton kanssa.

Haastateltava sihteeri on sitä mieltä, että kirjallisen menettelyn käyttöönotto ei ole helpottanut ajankäytön suunnittelua, mutta se ei myöskään ole vaikeuttanut sitä. Hän kokee asian niin, että suulliset käsittelyt menevät samalla tavalla kuin aikaisemminkin, ja kirjallisen menettelyn jutut ovat tulleet niiden lisäksi. Hän kuitenkin mainitsee, että kirjallisen menettelyn jutut ovat sinänsä yksinkertaisia ja helppoja, ja kun asioista sovitaan, niin kirjallisen menettelyn juttujen käsittely menee aina samalla tavalla.

Kyseisen sihteerin käsityksen mukaan kirjallisessa menettelyssä on ollut hyvin vähän muutoksenhakua, eikä hän muista rikososastolla olleen yhtäkään tapausta, jossa olisi haettu muutosta. Hän ei kuitenkaan osannut sanoa, miten se vaikuttaa muutoksenhaun kokonaismäärään.

Haastateltava sihteeri on kokenut kirjallisen menettelyn käyttöönoton positiivisena asiana oman työntekonsa kannalta. Tätä hän perustelee sillä, että on hyvä saada välillä muutosta vanhaan rutiiniin. Hän kuitenkin mainitsee asiakirjapohjatuotannon olleen melko hidasta oikeusministeriössä. Hänen mukaansa asiakirjapohjat toimivat hyvin nyt, kun uusi versio on otettu käyttöön.

Toinen haastateltava sihteeri arvioi, että kuukaudessa käsitellään työparin kanssa noin 5 – 10 juttua, mihin menee käräjäsihteeriltä aikaa noin kolme tuntia.

Haastateltava sihteeri on kokenut kirjallisen menettelyn käyttöönoton vaikuttavan työn määrään hieman lisäävästi, koska kansliatyö on jonkun verran lisääntynyt, kun vertaa siihen, että jutut lähtisivät istuntoon. Hänen mielestään menettelyn käyttöönotto on helpottanut ajankäytön suunnittelua siten, että on mahdollista katsoa kalenterista tuomion antamiselle sellaiset päivät, jotka sopivat sekä sihteerille että tuomarille.

Kyseinen sihteeri ei osaa ottaa kantaa siihen, onko muutoksenhaun määrässä ollut muutoksia, sillä vertailukohdetta ei hänen mukaansa ole, ja aikaisemmin tällaiset jutut on ratkaistu notaarikansliassa. Hän kuitenkin sanoo, että kirjallisen menettelyn ratkaisuihin haetaan hyvin vähän muutoksia.

Haastateltava sihteeri on kokenut menettelyn käyttöönoton oman työnsä kannalta positiivisena asiana sen jälkeen, kun hän oppi menettelyn ja oli käynyt sen ensimmäisen kerran läpi. Hänen mielestään menettely on hyvä, ja siinä joudutaan hyvin vähän siirtämään juttuja no-

taarikansliaan tai ylipäätään ottamaan istuntoon. Hän myös mainitsee, että menettelyn kautta menee todella suuri määrä juttuja läpi.

4 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää rikosasioiden kirjallisen menettelyn käyttöönoton vaikutuksia Oulun käräjäoikeudessa. Tutkimuksella pyrittiin selvittämään käyttöönoton vaikutuksia sekä tilastoihin että kirjallista menettelyä käyttävien käräjätuomareiden ja käräjäsihteereiden työhön. Tilastolliseen osuuteen otettiin tarkasteltavaksi lähinnä sellaisia tunnuslukuja, joihin kirjallisen menettelyn käyttöönotolla arvioitiin olevan vaikutusta hallituksen esityksen mukaan. Myös haastattelujen kysymykset laadittiin hallituksen esityksen pohjalta.

4.1 Ajansäästö tavoitteen toteutuminen

Hallituksen esityksessä arvioitiin, että kirjallisen menettelyn ansiosta säästyvällä työllä voitaisiin nopeuttaa kaikkien asioiden käsittelyaikoja ja parantaa käsittelyn laatua. Rikosasioiden käsittelyajat Oulun käräjäoikeudessa ovat kuitenkin nousseet ainakin toistaiseksi. Kirjallisella menettelyllä ei siis ainakaan vielä ole ollut sellaista vaikutusta, että se laskisi kaikkien asioiden käsittelyaikoja. Haastateltavat tuomarit arvioivat menettelyn vaikutusta käsittelyn laatuun. Toinen tuomari oli sitä mieltä, että kirjallisen menettelyn käyttöönotto ei ole ainakaan parantanut käsittelyn laatua siinä tapauksessa, että uskotaan jokaisen jutun olevan omanlaisensa yksityiskohdat huomioon ottaen. Hän kuitenkin uskoi laatuun vaikuttavan parantavasti sen, että ratkaisut tulevat kirjallisessa menettelyssä nopeammin kuin pääkäsittelyssä, jolloin tilan löytymistä pääkäsittelylle voidaan joutua odottamaan. Toinen haastateltava tuomari koki, ettei menettely ole vaikuttanut käsittelyn tai ratkaisun laatuun mitenkään.

Hallituksen esityksessä työmäärän arvioitiin vähenevän. Tuomareiden työmäärän vähenemisen arvioitiin johtuvan siitä, että yksinkertaisista asioista säästyy aikaa vaativille asioille ja etukäteisvalmistautuminen istuntopäivään poistuu näiltä osin. Käräjätuomarin haastattelussa kävikin ilmi, että kirjallisen menettelyn helpottavana vaikutuksena käytännön kokemuksen perusteella pidetään juuri tilan vapautumista riitaisille ja vaativille asioille. Kuitenkin molemmat haastateltavat tuomarit kokivat kirjallisen menettelyn lisänneen työmäärää ainakin lukumääräisesti. Molemmat perustelivat tätä sillä, että aikaisemmin notaarit ovat ratkaisseet sen laatuisia juttuja, joita nyt on tuomareiden ratkaistavana kirjallisessa menettelyssä. Menettelyn koettiin sen sijaan vähentäneen pääkäsittelyihin kuluvaan aikaa ja pääkäsittelyjen peruuntumi-

sia. Pääkäsittelyjen peruuntumisesta aiheutuva haitta olikin yksi syy siihen, että rikosasioiden käsittelyä oli tarpeen muuttaa vuonna 2006 ja ottaa käyttöön kirjallinen menettely.

Hallituksen esityksessä työn järjestämisen ja ajankäytön jakamisen kunkin jutun edellyttämällä tavalla arvioitiin helpottuvan. Tämän toteutumisesta haastateltavat tuomarit olivat keskenään eri mieltä. Toinen tuomari ei kokenut ajankäytön suunnittelun helpottuneen, kun taas toisen tuomarin kokemuksen mukaan ajankäytön suunnittelu oli helpottunut siitä syystä, että kirjallisen menettelyn juttuja voi tehdä itselle sopivana ajankohtana.

Käsittelyajat kirjallisessa menettelyssä ovat huomattavasti lyhyempiä kuin suullisessa menettelyssä, kun verrataan kunkin rikosryhmän käsittelyaikoja käsittelytavoittain. Taulukko 1 (s. 21) havainnollistaa näitä eroja. Esimerkiksi törkeän rattijuopumuksen kohdalla keskimääräinen käsittelyaika kirjallisessa menettelyssä on 2,2 kuukautta ja suullisessa käsittelyssä 4,3 kuukautta. On tietysti otettava huomioon, että suulliseen käsittelyyn päätyneet jutut ovat jollain lailla voineet olla monimutkaisia, mikä on voinut vaikuttaa käsittelyn keston. Myös haastattelussa mukana ollut käräjätuomari oli sitä mieltä, että on hankala verrata kirjallisen menettelyn juttuun kuluvaan aikaan pääkäsittelyjuttuun kuluvaan aikaan niiden erilaisuuden vuoksi.

On myös mahdollista, että kirjallinen menettely on menettelytapana suullista käsittelyä nopeampi. Haastatteluun osallistunut tuomari kuitenkin oli sitä mieltä, että kirjallisen menettelyn ansiosta ei olisi huomattavaa ajansäästöä verrattuna jutun ratkaisemiseen pääkäsittelyssä. On kuitenkin mahdotonta esittää yhtä ainoaa syytä käsittelyaikojen eroihin, koska jokainen käsitelty asia on omanlaisensa, ja näin ollen käsittelyn kestonkin vaikuttanee moni asia. Suullisessa käsittelyssä ratkaistua asiaa on myös voitu ensin yrittää käsitellä kirjallisesti ja jouduttu sitten jostakin syystä siirtämään pääkäsittelyyn, mikä lisää pääkäsittelyssä ratkaistun jutun käsittelyaikaa. Joka tapauksessa käsittelyajoissa on havaittavissa huomattavia eroja käsittelytavoittain, ja mahdollisia syitä eroihin on useita.

Myös käräjäsihteereiden osalta hallituksen esityksessä arvioitiin työtä säästävän pääkäsittelyn poisjäännin ansiosta. Istuntoihin kuluvan ajan tosin arvioitiin säästävän vain osittain, sillä sihteerit tekevät pääkäsittelyn aikana jutun ratkaisemiseen liittyviä jälkitöitä, jotka täytyy tehdä myös kirjallisessa menettelyssä. Molemmat haastateltavat käräjäsihteerit olivat kuitenkin sitä mieltä, että kirjallinen menettely on lisännyt työn määrä ainakin hieman. Perusteluna mainittiin esimerkiksi se, että kansliatyötä on kirjallisessa menettelyssä enemmän verrattuna siihen, että juttu käsiteltäisiin istunnossa. Toinen esille tullut asia oli se, että rikospuolen jut-

tujen määrä on lisääntynyt, kun kirjallisen menettelyn myötä myös helpoimpia juttuja on alettu jakaa rikospuolen tuomareille sen sijaan, että ne olisi jaettu notaareille ja käräjäviskaalille.

Ajankäytön suunnittelun helpottumisesta myös haastateltavana olleet sihteerit olivat keskenään eri mieltä. Toinen koki, ettei menettely ole vaikuttanut ajankäytön suunnitteluun mitenkään. Toinen sihteeri puolestaan oli sitä mieltä, että menettelyn käyttöönotto on helpottanut ajankäytön suunnittelua.

Yhteenvedon voidaan siis todeta, että kirjallisen menettelyn käyttöönotto näyttää sekä tilastojen että käytännön kokemusten perusteella vähentäneen pääkäsittelyihin kuluvaan aikaan sekä vähentäneen myös pääkäsittelyjen peruuntumisia ja niihin kulunutta aikaa. Menettelyn ei kuitenkaan koettu vähentävän työn määrää, vaan päinvastoin lisänneen sitä lähinnä siksi, että rikosasioiden jako on muuttunut menettelyn myötä.

4.2 Kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen asioiden määrä

Hallituksen esityksen mukaan oli vaikea arvioida etukäteen, kuinka paljon rikosasioista lopulta voitaisiin käsitellä kirjallisessa menettelyssä, koska ei voitu tietää, kuinka moni vastaaja suostuisi kirjalliseen menettelyyn. Esityksessä mainittiin sitä valmistelleen rikosprosessin tarkistamistyöryhmän arvio siitä, kuinka suuri osa rikosjutuista voitaisiin käsitellä kirjallisesti. Tämän arvion mukaan 30 – 40 % jutuista voisi tulla uuden menettelyn piiriin. Oulun käräjäoikeudessa toteutunut luku vuodelta 2007 oli 39,1 %, kun otetaan huomioon vain asiaratkaistut rikosasiat. Mikäli mukaan otetaan myös käsittelyratkaisut, vastaava luku on 37,1 %. Oulun käräjäoikeudessa on siis etukäteen arvioituun määrään nähden päästy tavoitteeseen erittäin hyvin.

Koko maassa käsiteltiin kirjallisessa menettelyssä vuonna 2007 keskimäärin 30 % rikosasioista. Tähänkin lukuun verrattuna Oulun käräjäoikeudessa toteutunut määrä on hyvä.

Edellä mainittujen seikkojen perusteella voidaan päätellä, että kirjallinen menettely on otettu Oulun käräjäoikeudessa käyttöön tavoitteiden mukaisessa laajuudessa. Tarkoituksena onkin, että kirjallista menettelyä käytetään silloin, kun se on mahdollista.

Kirjallisella menettelyllä vuonna 2007 ratkaistuista rikosasioista iso osa koostui liikennejuopumuksista ja törkeistä rattijuopumuksista. Molemmista yli puolet ratkaistiin kirjallisessa

menettelyssä. Myös huumausainerikoksista lähes puolet ratkaistiin kirjallisessa käsittelyssä. Vahingonteoistakin reilu kolmannes ja talousrikoksista vajaa kolmannes ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä.

4.3 Säästötavoitteen toteutuminen

Kirjallisen menettelyn käyttöönottamisesta oli hallituksen esityksen mukaan odotettavissa säästöjä. Säästöjen määrän arvioitiin riippuvan siitä, kuinka suuri määrä käsiteltävistä rikosasioista siirtyisi käsiteltäväksi kirjallisessa menettelyssä. Säästötavoitteen toteutumista tutkittiin tarkastelemalla taloudellisuuden ja tuottavuuden tunnuslukuja. Tuottavuus on viiden vuoden aikavälillä tarkasteltuna pysynyt koko ajan suurin piirtein samana. Painokertoimilla käsiteltyjen asioiden määrä henkilötyövuotta kohden oli vuonna 2007 sama kuin vuonna 2003. Näiden vuosien välisenä aikana luku on hieman laskenut vuosittain ja noussut jälleen vuonna 2007, kuten kuvioista 6 (s. 23) näkyy. Kirjallisen menettelyn käyttöönoton mahdollista vaikutusta tähän on tietysti hankala arvioida. Se vaatisi luultavasti pidempää seurantaä tästä eteenpäin, koska menettely on ollut käytössä vasta niin vähän aikaa. Kuten taulukosta 2 (s. 24) näkyy, Oulun käräjäoikeudessa henkilötyön tuottavuus on tarkasteltujen vuosien aikana ollut kuitenkin parempi kuin keskiarvo koko maassa.

Taloudellisuutta kuvaava tunnusluku kertoo painotetulle suoritteelle kohdistettujen toimintamenojen suuruuden. Tarkasteltujen vuosien aikana tämä luku on hieman kasvanut vuosittain, mutta vuonna 2007 luku on laskenut edellisen vuoden luvusta. Kuvio 7 (s. 24) havainnollistaa asiaa. Tätäkin lukua olisi tietysti seurattava pidempään tästä eteenpäin, jotta kirjallisen menettelyn vaikutusta siihen voitaisiin arvioida.

Taloudellisuuden ja tuottavuuden tunnuslukujen kehitystä tarkastelemalla saatiin siis vain hyvin suurpiirteisiä arvioita kirjallisen menettelyn käyttöönoton ansiosta saavutetuista säästöistä. Kuitenkin molempien tunnuslukujen arvot paranivat hieman vuonna 2007, kun verrataan arvoja edelliseen vuoteen. Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna muutos ei kuitenkaan ole kovin merkittävä. Lukuja olisi seurattava pidemmän aikaa, jotta säästötavoitteen toteutumista voitaisiin tätä tarkemmin arvioida.

Myös muutoksenhakuvaiheessa arvioitiin syntyvän lisäsäästöjä. Tästä syystä henkilöhaastattelujen avulla pyrittiin selvittämään mahdollisia muutoksia muutoksenhaun määrässä. Tarkkoja

arvioita säästöjen määrästä ei saatu. Kuitenkin kaikissa haastatteluissa tuli esille, että kirjallisen menettelyn tuomioihin on hyvin vähän haettu muutosta. Toinen haastatteluun osallistuneista tuomareista kertoi myös, että ehdotonta vankeuttakaan saaneet eivät juuri koskaan ole hakenneet muutosta, kun tuomio on annettu kirjallisessa menettelyssä. Hänen mukaansa istunnossa käsiteltävissä jutuissa ehdottoman vankeustuomion saaneet puolestaan lähes aina valittavat tuomiosta hovioikeuteen, mihin hän arveli vaikuttavan mm. sen, että vastaajalla ei kirjallisessa menettelyssä juuri koskaan ole avustajaa. Hän myös kertoi, että kirjallisen menettelyn ratkaisut ovat taulukkojen mukaisia, eikä hovioikeudella siis pitäisi olla syytä muuttaa niitä.

Muutoksenhaun kokonaismäärän mahdollista vähenemistä ei saatu selville. Koska muutosta haetaan kirjallisen menettelyn ratkaisuihin niin harvoin, voisi kuitenkin olettaa, että kirjallisen menettelyn ansiosta säästöjä koituu muutoksenhakuvaiheessa ainakin jonkin verran.

4.4 Tutkimuksen onnistuminen

Tutkimuksen onnistumisen tärkeimpiä kriteerejä oli oikeiden, työn kannalta oleellisten tunnuslukujen löytäminen. Kaikkiin tutkimusongelmiin saatiin vastaukset, joten oikeat tunnusluvut onnistuttiin löytämään. Säästöjen määrästä ei kuitenkaan saatu tarkkoja arvoja, vaan voitiin ainoastaan tehdä päätelmiä talouden ja tuottavuuden tunnuslukuja tarkastelemalla.

Haastattelut onnistuivat hyvin, sillä niiden avulla saatiin näkemyksiä ja tietoa, jota ei olisi pelkästään tilastollisia tietoja tarkastelemalla saatu. Haastatteluista oli apua myös tilastollisten tietojen tulkitsemisessä. Haastateltavana oli kuitenkin yhteensä vain neljä henkilöä: kaksi Oulun käräjäoikeuden tuomaria ja kaksi käräjäsihteeriä. Vastauksista ei siis ole mahdollista esimerkiksi muodostaa keskiarvoja. Tämä seikka oli kuitenkin tiedossa jo tutkimusmenetelmää valitessa. Käytettyyn menetelmään päädyttiin siitä syystä, että haluttiin kuulla haastateltavien omin sanoin kertomia mielipiteitä ja näkemyksiä, mihin esimerkiksi kyselylomake ei ehkä olisi ollut parhaiten soveltuva vaihtoehto. Kyselylomaketta käyttämällä oltaisi tosin saatu helposti useamman henkilön vastaukset, mutta tässä tapauksessa haluttiin syvällisempiä ja yksityiskohtaisempia vastauksia muutamisiin kysymyksiin. Suuren määrän haastattelevien olisi ollut vaikeaa käytännössä, samoin kuin raportointi olisi ollut vaikeaa.

4.5 Tulosten hyödyntäminen

Tutkimuksen tilastolliset tulokset ovat luotettavia, koska tiedot on saatu virallisista raporteista. Raportit olivat taulukoiden muodossa. Tämän työn kannalta oleelliset tiedot poimittiin taulukoista ja esitettiin helposti luettavassa muodossa tekstin ja erilaisten kaavioiden avulla.

Käräjäoikeudessa tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi kirjallisen menettelyn käyttöönoton onnistumisen arvioinnissa. Niitä voidaan hyödyntää myös arvioitaessa käytännön kehittämistä tulevaisuudessa. Teoriaosuus puolestaan on tietopaketti itse menettelystä, sen tarkoituksesta, taustoista ja tavoitteista. Sitä voi hyödyntää esimerkiksi käytännön työhön perehdyttämisen apuna, koska menettelyn kulku on selostettu vaiheittain. Raportissa tuodaan myös käytännön kokemuksia esille ja pohdittaviksi työyhteisössä. Teoriaosaa voivat hyödyntää myös aihetta opiskelevat.

LÄHTEET

- HE 271/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta.
- Jokela, A. 2004. Oikeudenkäynti III. Helsinki: Talentum.
- Jokela, A. 2005. Oikeudenkäynnin perusteet. Oikeudenkäynti I. Helsinki: Talentum.
- Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. Helsinki: Talentum.
- Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta. 243/2006.
- Lappalainen, J., Frände D., Havansi, E., Koulu, R., Niemi - Kiesiläinen, J., Nylund, A., Rautio, J., Sihto, J. & Virolainen, J. 2007. Prosessioikeus. Helsinki: WSOYpro.
- Oikeuslaitos 2008. <http://www.oikeus.fi/40572.htm> (Luettu: 28.9.2008).
- Oulun käräjäoikeuden vuosikertomus 2007.
- Tapani, J. & Tolvanen, M. 2004. Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Julkaisemattomat lähteet:

- Oikeuslaitoksen Intranet Ilona 2008. <http://oiva.om.fi/portaali/ilona.htm> (Luettu: 1.5.2008).
- Oulun käräjäoikeuden menettelytapasuositus/muistio kirjallisesta menettelystä rikosasioissa 2007.

LIITTEIDEN LUETTELO

- Liite 1. Haastattelukysymykset (käräjätuomari)
- Liite 2. Haastattelukysymykset (käräjäsihteeri)

HAASTATTELUKYSYMYKSET (KÄRÄJÄTUOMARI)

1. Kuinka paljon arviolta ratkaiset juttuja kirjallisella menettelyllä määrällisesti? Entä ajallisesti? (esim. kaikkiin ratkaisuihin nähden?) Mihin muuhun aikaa menee kuin ratkaisuvaiheeseen?
2. Miten olet kokenut kirjallisen menettelyn käyttöönottamisen vaikuttavan työn määrään?
3. Miten pääkäsittelyn poisjääminen menettelyvaiheena on vaikuttanut työmäärääsi?
4. Onko mielestäsi kirjallisen menettelyn käyttöönotto helpottanut ajankäytön suunnittelua ja työn järjestämistä? Perustelut.
5. Miten menettelyn käyttöönotto on vaikuttanut käsittelyn laatuun?
6. Minkälaisia muutoksia olet havainnut muutoksenhaun määrässä?
7. Mikä on oma mielipiteesi, mitkä ovat hyviä puolia kirjallisessa menettelyssä, onko jotain huonoja puolia?

HAASTATTELUKYSYMYKSET (KÄRÄJÄSIHTEERI)

1. Kuinka paljon arviolta käsittelet kirjallisen menettelyn juttuja määrällisesti? Entä ajallisesti?
2. Mitä työvaiheita käräjäsihteerillä on kirjallisessa menettelyssä?
3. Miten olet kokenut kirjallisen menettelyn vaikuttavan työn määrään?
4. Onko mielestäsi kirjallisen menettelyn käyttöönotto helpottanut ajankäytön suunnittelua? Perustelut.
5. Minkälaisia muutoksia olet havainnut muutoksenhaun määrässä?
6. Oletko kokenut kirjallisen menettelyn käyttöönoton ylipäättään positiivisena vai negatiivisena asiana työnteon kannalta?